

SABIEDRISKĀS POLITIKAS CENTRS

OPEN
SOCETY
INSTITUTE

Pētījums tapis ar
Atvērtās sabiedrības institūta
Think-Tank Fund atbalstu

Saeima un pilsoniskā līdzdalība.
LR Saeimas plenārsēžu un likumdošanas iniciatīvu
monitoringa rezultāti
2007.-2009.

Autori:

Marija Golubeva (PROVIDUS)

Iveta Kažoka (PROVIDUS)

Saturs

Ievads	3
I. Galvenie rezultāti un likumsakarības	4
1.1. Saeimas debašu monitorings.....	4
1.2. Likumdošanas iniciatīvu monitorings.....	5
II. Pētījuma datu analīze	7
2. 1. Saeimas plenārsēžu monitoringa metodoloģija	7
2.2. Izslēdzošo (deleģitimējošo) argumentācijas stratēģiju izmantošana attiecībā uz sabiedrības grupām un uz pilsonisko sabiedrību kopumā	8
2.3. Leģitimējošās (iekļaujošās) argumentācijas stratēģijas Saeimas plenārsēdēs .	15
2.4. Deleģitimējošo/leģitimējošo argumentācijas stratēģiju izmantošanas salīdzinājums.....	19
2.5. Deputātu divdomīgā attieksme pret pilsonisko sabiedrību	19
2.6. Deputāta statusa necienīgas runas monitorings	24
2.7. Saeimas priekšsēdētāja loma	27
III. Likumdošanas iniciatīvu monitorings.....	29
3.1 Metodoloģija	29
3.2 Monitoringa rezultāti	31
IV. Rekomendācijas	39

Ievads

2007. gada martā PROVIDUS sāka Latvijas Republikas Saeimas plenārsēžu debašu un likumdošanas iniciatīvu monitoringu, kas turpinājās līdz 2009. gada augustam. Monitorings tika veikts projekta **Izaicinājums pilsoniskajai līdzdalībai** ietvaros. Monitoringa metodoloģija pamatojas atziņā, ka demokrātiska politika nav iespējama bez pēc iespējas plašākas sabiedrības iesaistīšanās politikas mērķu apspriešanā, ņemot vērā dažādu grupu, tai skaitā minoritāšu, intereses un veidojot optimālus apstākļus debatēm publiskajā telpā. Mēģinot ierobežot dažādu sabiedrības grupu redzamību publiskajā telpā, to līdzdalību sabiedriskās politikas procesos vai arī to potenciālu iespēju iekļaušanai juridiski definētajā pilsoņu kopienā, tiek ierobežots demokrātiskās pilsonības institūts valstī. Lai secinātu, cik labvēlīga dažādu sabiedrības grupu pārstāvju līdzdalībai ir Latvijas politiskā vide, projekta gaitā PROVIDUS pētnieki monitorēja politiķu publisko runu Saeimā un likumdošanas iniciatīvas, kas paplašina vai sašaurina visas sabiedrības vai atsevišķo grupu līdzdalības iespējas.

Šis ziņojums aptver svarīgākos Saeimas monitoringa secinājumus par 2007.-2009. gadu. Monitoringa rezultāti neļauj izdarīt viennozīmīgu secinājumu par Saeimas deputātu demokrātiskās kultūras līmeni – drīzāk, tas parāda tendences, kas apliecina, ka neiecietības līmenis Saeimā starp 2007. un 2009. gadu būtiski samazinājās, un deputāti vismaz retorikas līmenī ir palikuši atvērtāki pret pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanos politiskajos procesos. Saeimas priekšsēdētājs sāka vairāk atsaukties uz Saeimas deputātu ētikas kodeksu gadījumos, kad deputāti pārkāpa politiskās ētikas normas, piemēram, tās normas, kas attiecas uz nepamatotu veselu sabiedrības grupu stigmatizāciju vai mazākuma pārstāvju leģitimitātes apšaubīšanu. Diemžēl deputātu vairākums joprojām vienaldzīgi izturas pret mazākuma grupu tiesībām – visa monitoringa laikā ir bijuši tikai daži gadījumi, kad deputāti plenārsēdē publiski iestājās par kādas grupas tiesībām (izņemot nepilsoņus un nelatviešus). Salīdzinoši maz ir arī likumprojektu, kas būtu vērsti uz citu grupu vai sabiedrības kopumā politisko iespēju paplašināšanu.

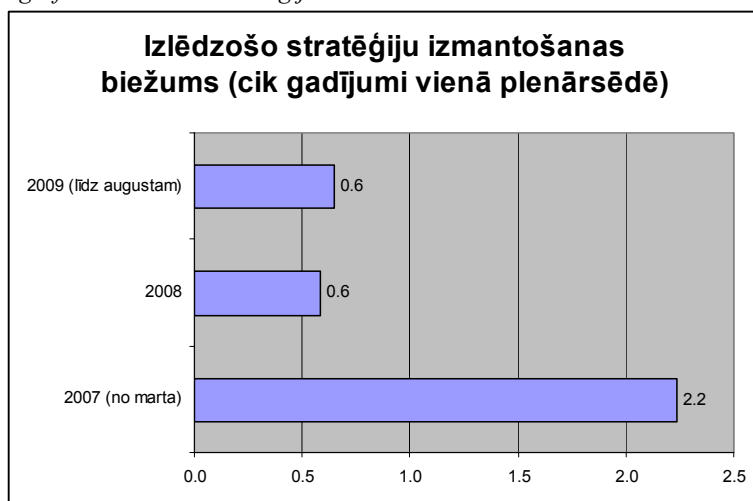
I. Galvenie rezultāti un likumsakarības

1.1. Saeimas debašu monitorings

2009.gadā turpinājās iepriekš novērotās tendences ar dažiem izņēmumiem:

- Kopumā kopš 2007.gada deputātu **izslēdzošas retorikas** gadījumu skaits ir krities vairāk nekā trīs reizes (skat.1.grafiks). 2009.gadā tas gan ir bijis teju identisks ar 2008.gadu. Galvenokārt kādu sociālu grupu izslēdzoši izteikumi (argumentācijas stratēģijas, kas norāda uz grupas klātbūtni politikā kā nevēlamu, vai uz tās darbību kopumā kā kaitīgu) parādās tādu likumprojektu kontekstā, kas tieši vai netieši ir vērsti uz attiecīgās grupas vai sabiedrības kopumā pilsoniskās līdzdalības iespēju paplašināšanu (piemēram, nepilsoņu vēlēšanu tiesības, sapulču un piketu regulējums u.tml.) Tā kā 2009.gadā šādu likumprojektu bija salīdzinoši maz, tad arī izslēdzošas retorikas gadījumi izrādījās reti.

1.grafiks: Izslēdzošo stratēģiju izmantošanas biežums

- Līdzīgi kā iepriekšējos monitoringa gados, arī 2009.gadā lielākā izslēdzošo izteikumu daļa ir vērsta pret divām grupām: nelatviešiem un nepilsoņiem. Pēc „popularitātes” nākamie ir pilsoniski aktīvi cilvēki, kas atsevišķiem deputātiem nav tīkami galvenokārt dēļ tā, ka viņi piedalās protesta demonstrācijās. Valdības maiņas kontekstā atgriezās pret veciem cilvēkiem politikā vērsta retorika, kas nebija manīta kopš 2007.gada. No partijām visbiežāk par sociālām grupām izslēdzoši izsakās TB/LNNK.
- 2009.gadā saruka arī **iekļaujošu** argumentāciju izmantošanas skaits. Ja pirms diviem gadiem katrā plenārsēdē bija caurmērā viens iekļaujošas retorikas gadījums, tad 2009.gadā tādu ir tikai viens uz divām plenārsēdēm. Acīmredzot tas ir izskaidrojams ar to, ka partija, kas iepriekš visbiežāk izmantoja šo argumentācijas paņēmienu (PCTVL), palēnām apjauš, ka tās argumentos Saeimas vairākums neklausās un arī vēlēšanās daudz papildus punktus tie nedod.

- Kopš 2008.gada iekļaujošas un izslēdzošas retorikas gadījumu skaits ir gandrīz līdzsvarā;
- Sākot ar 2008.gadu, deputāti plenārsēdēs salīdzinoši **bieži apliecina, ka nevalstisko organizāciju līdzdalība likumprojektu apspriešanā ir normāls, pašsaprotams process un iestājās par plašākām pilsoņu iespējām pieņemt valstij svarīgus lēmumus.** Mazāk bija gadījumu, kad pilsoniskās aktivitātes plenārsēdēs tika pieminētas negatīvā kontekstā – galvenokārt šādu izteikumu autori bija partijas TB/LNNK deputāti, nosodoši runājot par 2008.gada referendumiem vai reducējot 13.janvāra protesta demonstrācijas uz vandālismu;
- 2009.gadā turpināja **samazināties deputāta statusa necienīgu izteikumu skaits** (piemēram, vulgārismi vai personiski apvainojumi). Ja 2007.gadā vienā plenārsēdē varēja dzirdēt vidēji gandrīz 4 deputāta statusa necienīgus izteicienus, tad 2009.gadā tādu ir ievērojami mazāk: aptuveni viens gadījums plenārsēdes laikā. Galvenais šādu izteikumu autors bija Juris Dobelis (TB/LNNK).
- 2009.gada monitorings norāda uz kādu iepriecinošu tendenci – proti, **Saeimas priekšsēdētājs aizvien biežāk sāk piemērotās situācijās atsaukties uz deputātu ētikas kodeksu** un vainīgajiem deputātiem aizrādīt par tā pārkāpumiem.

1.2. Likumdošanas iniciatīvu monitorings

- 2009.gada spilgtākā tendence: ļoti maz likumdošanas iniciatīvu, kas attiektos uz etniskajām minoritātēm vai nepilsoņiem (salīdzinājumā ar 2008.gadu un it sevišķi 2007.gadu). Tā kā 2009.gada pirmajā pusē Saeima strādāja pie Migrācijas likuma un Patvēruma likuma, daudz bija jautājumu par imigrantu un bēgļu tiesībām. Salīdzinoši daudz bija arī projektu ar mērķi palielināt pilsoniskās līdzdalības iespējas (piešķirot tautai tiesības atlaist Saeimu).
- Arī 2009.gada visvairāk iniciatīvu nāca no partijas PCTVL, taču to ne tuvu nebija tik daudz, cik iepriekšējos gados. Pirmo reizi savas likumdošanas iniciatīvas iesniedza Tiesībsargs, kuras gan gandrīz visas tika bez publiskiem argumentiem noraidītas.
- Trīs gadu laikā Saeima trešajā lasījumā ir pieņēmusi tikai nedaudzas iniciatīvas, kas paplašinātu visu pilsoņu pilsoniskās līdzdalības iespējas. No tām svarīgākās: grozījumi Satversmē, lai dotu tautai tiesības iniciēt Saeimas atlaišanu (2009.gads), kā arī uzdevums Ministru kabinetam izstrādāt jaunu likumprojektu, kas ļautu veikt referendumus pašvaldību līmenī (2008.gads). Vienlaicīgi netika atbalstīti, piemēram, priekšlikumi noteikt zemāku pilsoņu līdzdalības kvorumu referendumiem vai ļaut Saeimas vēlēšanās pilsoņiem balsot par kandidātiem no dažādiem vēlēšanu sarakstiem (2009.gads).

- Saeima ir pieņēmusi arī likumu grozījumus, kas netieši sašaurinātu visu sabiedrības grupu pilsoniskās līdzdalības iespējas: piemēram, ieviešot 5% barjeru novadu vēlēšanās. Monitoringa norises laikā Saeima mainīja savu viedokli par diviem svarīgiem jautājumiem:
 - 2007.gadā deputātu vairākums nobalsoja par to, ka kimināli sodāmai jābūt tikai diskriminācijai atkarībā no personas attieksmes pret reliģiju (un ne citām pazīmēm). Saeima diskriminācijas aizliegumu paplašināja tikai tad, kad prezidente likumprojektu nodeva otrreizējai caurlūkošanai;
 - 2008.gadā Saeima akceptēja grozījumus Notariāta likumā, kas netieši būtiski ietekmēja turpmākās parakstu vākšanas referendumiem – proti, uzdodot parakstu apliecinātājiem papildus ielūkoties divos reģistros, vairākas reizes sadārdzinājās parakstu vākšanas izmaksas. Šo kļūdu Saeima laboja aptuveni pēc gada.
- Saeima ar lielām aizdomām izturējās pret tiem likumprojektiem, kas skar nelatviešu un nepilsoņu tiesības – gandrīz automātiski tika noraidītas visas PCTVL un SC uz šo grupu tiesību paplašināšanu vērstās iniciatīvas. Taču Saeima bija gatava pieņemt normas, kas netieši (līdzās citām grupām kā daļa no vispārējās pretdiskriminācijas politikas) paplašinātu šo grupu tiesības tad, ja šāds pienākums izrietēja no ES direktīvām.
- Monitorings rāda, ka vairākums partiju izvairās no iniciatīvām, ar kurām varētu atsvešināt kādai grupai piederīgus vēlētājus. Nozīmīgs izņēmums ir TB /LNNK, kas kopā ir iesniegusi 7 kādu grupu tiesības sašaurinošas iniciatīvas un arī LPP/LC (kas, piemēram, piedāvāja paaugstināt nepieciešamo kvorumu tautas iniciētai Saeimas atlaišanai). Ja neskaita sociālas dabas jautājumus, kas šī monitoringa ietvaros netika apskatīti, šīs divas partijas ir sniegušas iedzīvotāju tiesības sašaurinošas iniciatīvas un nav sniegušas – paplašinošas iniciatīvas.

Pētījuma autori uzskata, ka lai uzlabotu demokrātiskās diskusijas kvalitāti, deputātiem vajadzētu:

- Ar reāliem darbiem veicināt sabiedrības līdzdalību lēmumu pieņemšanā, pārņemot ārzemju (Lielbritānija, Vācija) labākos piemērus e-petīciju un e-konsultāciju organizēšanā;
- Mazināt parlamentāro diskusiju deficītu, piedāvājot visiem deputātiem ērti un vienkārši lietojamas blogu rakstīšanas iespējas;
- Vienmēr argumentēti norādīt uz iemesliem, kādēļ kāda Saeimas komisija ir nolēmusi noraidīt iesniegtos priekšlikumus;
- Uzlabot kontroli pār deputātu ētikas kodeksa ievērošanu, kā arī padarīt pārkāpumu izskatīšanas procedūras atklātākas;
- (Deputātiem) aktīvāk paust savu pilsonisko nostāju gadījumos, kad kolēģi nepamatoti lieto izslēdzošus izteikumus par sabiedrības grupām.

II. Pētījuma datu analīze

2. 1. Saeimas plenārsēžu monitoringa metodoloģija

Saeimas plenārsēžu debašu monitorings analizēja un uzskaitīja tādus deputātu izteikumus, kas satur:

1. izlīdzdošas (deleģitimējošas) argumentācijas stratēģijas pret dažādām sabiedrības grupām (piemēram, nelatviešiem, nepilsoņiem, NVO).
2. iekļaujošās (leģitimējošās) stratēģijas attiecībā pret dažādām grupām;
3. deputātu statusa necienīgas retorikas gadījumus – vulgārismus, personiskus apvainojumus, aizspriedumainus pieņēmumus (kas ir pretrunā ar Saeimas deputātu ētikas kodeksa 7. punktu - *Deputāts publiskos izteikumos izvairās no vārdiem, žestiem un citādas rīcības, kas var būt aizskaroša, kā arī nelieto apvainojošus vai ar Saeimas cieņu nesavienojamus izteicienus; deputāts balstās uz faktiem, to godīgu interpretāciju un argumentāciju.*)

Kopā 2009.gadā (līdz augustam) tika apskatītas 34 Saeimas plenārsēžu stenogrammas.¹ Salīdzinot monitoringa trīs gada rezultātus, jāpatur prātā, ka apskatītie laika nogriežņi un stenogrammu skaits gadā nav vienmērīgi. Monitorings sākās ar 2007.gada martā, togad kopā izpētot 42 stenogrammas. Savukārt, 2008.gadā tika analizētas 53 stenogrammas.

¹ Tas ir mazāk nekā monitoringa pirmajā gadā (2007.gadā), kad tika analizētas 42 stenogrammas laika posmā no marta līdz decembrim, un 2008.gadā, kur kopā Saeimas mājas lapā bija pieejamas 53 stenogrammas. Tas ir jāņem vērā, salīdzinot rezultātus trijos monitoringa gados.

2.2. Izslēdzošo (delegitimējošo) argumentācijas stratēģiju izmantošana attiecībā uz sabiedrības grupām un uz pilsonisko sabiedrību kopumā

Izslēdzošas retorikas piemēri

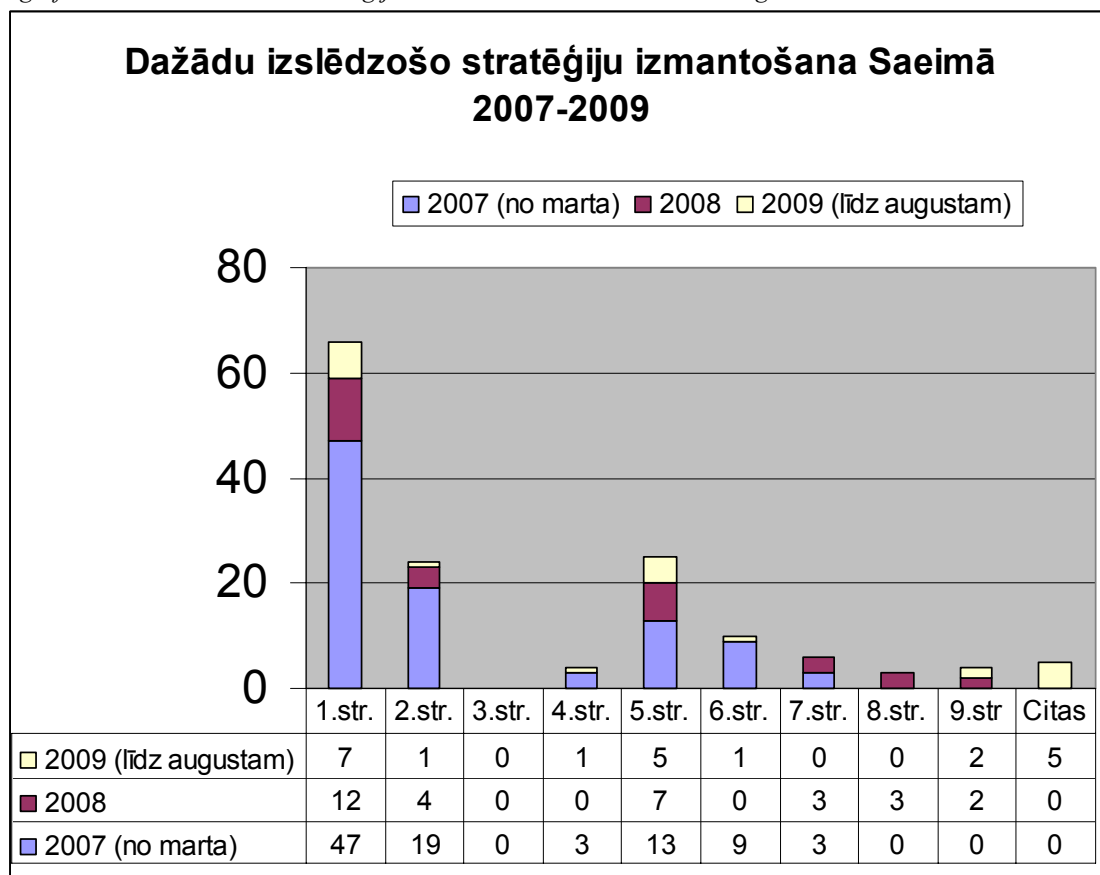
P.Tabūns (TB/LNNK frakcija) Tad, kad atjaunojām Latvijas neatkarību, no Latvijas bija jāaizbrauc visiem tiem, kuri kopā ar Padomju armiju bija šeit sabraukuši. [...] Mēs to neizdarījām, neprasījām un tagad maksājam par to. Un maksāsim ik dienu. [...] Atcerēsimies, ka, pieņemot likumu par nepilsoņa statusu, tika formulēts, ka šiem cilvēkiem tiek dots pagaidu statuss Latvijā, kamēr viņi atrod sev mājvietu pasaulē, laimīgāku salu!

J.Tutins (frakcija „Saskaņas Centrs”): “Un, saliekot kopā visu bijušo, tagadējo un nākamo, daži kolēģi teica, ka viņi neredz atšķirības starp iepriekšējo valdību un nākamo. Es gan redzu divas atšķirības starp bijušo premjeru un nākamo. Dombrovska kungs ir, pirmkārt, jaunāks un, otrkārt, vismaz pašreiz runās ir daudz īsāks.”

Kopš monitoringa sākšanas 2007.gada sākumā izslēdzošas retorikas gadījumus skaits ir krities vairāk nekā 3 reizes (skat.1.grafiks). Ja 2007.gadā izslēdzošu retoriku varēja atrast vidēji divas reizes vienas plenārsēdes laikā, tad šobrīd šādi gadījumi ir ievērojami retāk: tikai nedaudz biežāki nekā reizi divās plenārsēdēs. Interesanti, ka straujais kritums laika ziņā sakrīt ar monitoringa veikšanas laiku – izslēdzošie izteicieni īpaši bieži tika lietoti 2007.gada pirmajā pusē, taču kopš pirmās monitoringa rezultātu prezentēšanas šādas retorikas gadījumi vairākkārt mazinājās. Diemžēl monitorings liecina, ka kopš 2007.gada otrās puses vairāk pozitīvu izmaiņu nav bijis – 2008.gadā un 2009.gadā konstatēto gadījumu skaits ir teju identisks.

Analizējot konkrētus izslēdzošas retorikas gadījumus, var pamanīt (skat.2.grafiks), ka izplatītākā izslēgšanas stratēģija ir centieni pamatot, ka kādai grupai (piemēram, nelatviešiem, nevalstiskajām organizācijām) nav vietas politikā vai publiskajā telpā kopumā. Salīdzinoši populāri ir arī norādīt, ka kāda no grupām rada īpašas problēmas citai sabiedrībai – piemēram, tās prasības dārgi izmaksā nodokļu maksātājiem vai arī tā ar saviem protestiem esot pārāk skaļa.

Līdzīgi kā 2008.gadā, kad deputāti savās publiskajās izpausmēs lietoja tādas izslēgšanas stratēģijas, kas sākotnēji pat netika prognozētas (piemēram, lietoja izslēdzošu nācijas definīciju vai norādīja, ka kāda grupa sev ir izvēlējusies, deputātaprāt, „nepareizu” identitāti), arī 2009.gadā deputātu argumentācijā bija daudz jauna. Piemēram, arguments, ka grupa ļaujot sevi izmantot „nepareizās” interesēs.

1.stratēģija	Pamato grupas izslēgšanu no publiskas telpas/politikas
2.stratēģija.	Pamato grupas tiesību ierobežošanu/šaurāku tiesību apjomu salīdzinājumā ar citām grupām
3.stratēģija	Sūdzas par grupas redzamību/pārāk lielu aktivitāti
4.stratēģija	Noniecina grupas definētās problēmas
5.Stratēģija	Norāda, ka grupa rada problēmas pārējai sabiedrībai
6.Stratēģija	Norāda, ka grupas atrašanās Latvijā nav vēlama
7.Stratēģija	Pašmarginalizācija
8.Stratēģija	Norāda, ka grupa izvēlas nepareizu identitāti
9.Stratēģija	Izslēdzoša nācijas definīcija
Citas stratēģijas	

Nākamā tabula ar piemēru palīdzību ilustrē 2009.gadā izplatītākos no deputātu izmantotajiem argumentiem, norādot arī to, par kurām sabiedrības grupām un cik bieži šādi tiek runāts. Šeit ļoti redzams, ka deputātiem šogad bija raksturīgi izmantot tādus argumentus, kuri iepriekš monitoringa laikā nebija konstatēti.

1.tabula Cik bieži tiek izmantotas atsevišķas apakšstratēģijas un uz kurām grupām tās tiek attiecinātas?

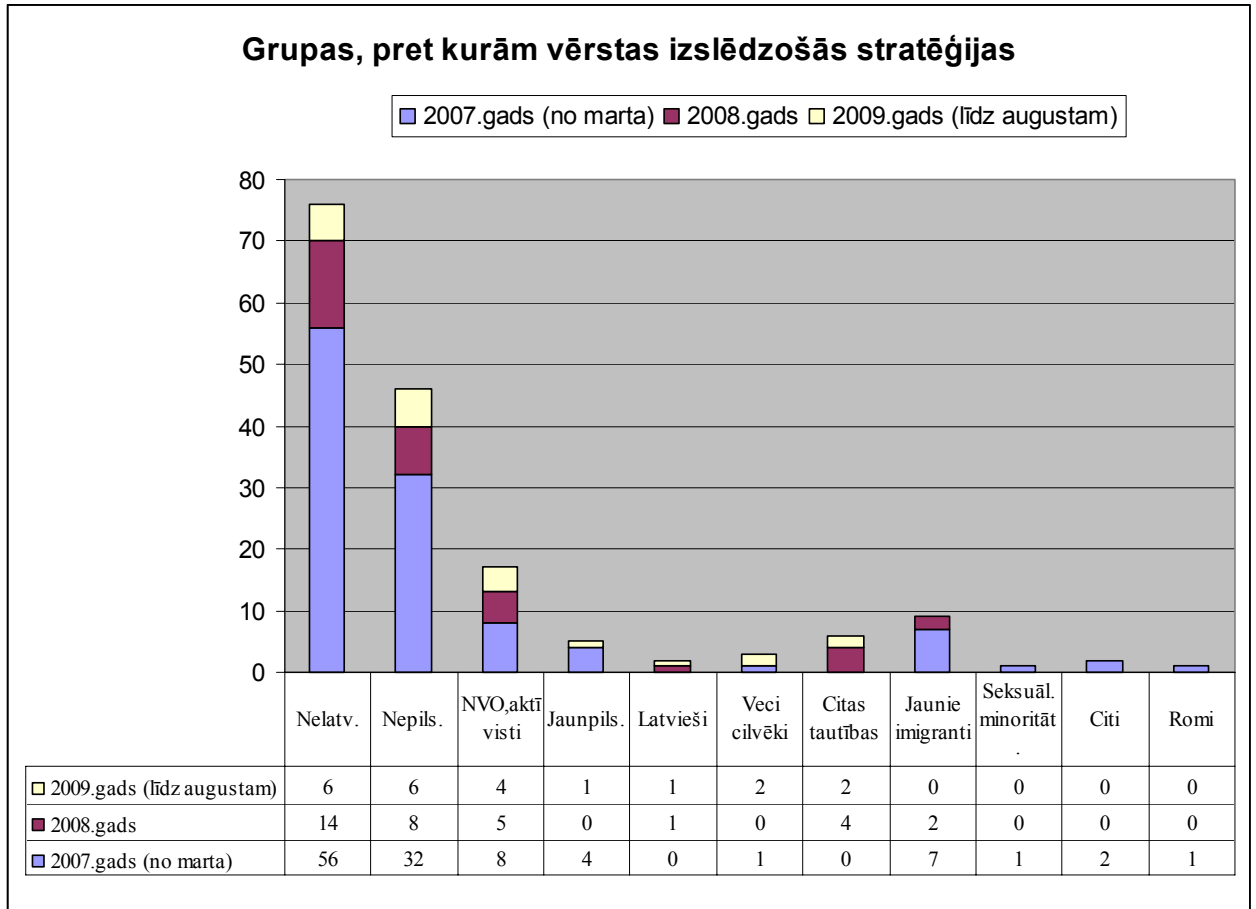
Veids	Gadījumu skaits	Grupas, uz kurām tiek attiecinātas (vai kas tiek izslēgta)
a) "mēs" un "viņi", runājot par politiku kā "mūsu" lietu P.Tabūns (TB/LNNK frakcija): "No iepriekšējām debatēm mēs esam dzirdējuši absurdas idejas un tām esam veltījuši ārkārtīgi daudz laika, kaut arī mums valstī risināmas ļoti svarīgas problēmas. Un, dabiski, ir saprotams, ka šos absurdos PCTVL iesniegtos priekšlikumus, kurus atbalsta arī „Saskaņas Centrs”, mēs neatbalstām. Te nu mums, latviešiem, prāta tā kā pietiek. “	2	Nelatvieši
b) Asociē grupu ar kopumā nelabvēlīgu parādību P.Tabūns (TB/LNNK frakcija): “[...] Ko mēs, latvieši, esam saņēmuši, būdami tolerantī, būdami cilvēciski, humāni pret tiem cilvēkiem, kuri šeit sabrauca okupācijas rezultātā un palika? Un viņu ir simtu simtiem tūkstošu. Redziet, 370 tūkstoši vēl. 370 tūkstoši! Tas ir gandrīz tikpat, cik ir pareizticīgo Latvijā, - 400 tūkstoši. Šie cilvēki vēl ir nepilsoņi. Ne jau tāpēc, ka mēs neļaujam viņiem kļūt par pilsoņiem, bet tāpēc, ka viņi negrib kļūt par pilsoņiem, jo viņi neprot latviešu valodu un negrib to mācīties. Viņi neciena šo valsti, liela daļa neciena.	2	Nepilsoņi
c) rāda prasības paplašināt minoritātes tiesības kā mēģinājumu panākt mazākuma dominējošo stāvokli pār vairākumu	0	0
d) noliedz grupu definētās problēmas kā neeksistējošas, izdomātas	0	0
e) norāda uz grupas iekšējo/ mentālu nepilnvērtību kā uz izslēgšanas pamatu V.Buzajevs (PCTVL frakcija): “Nu un trešais pozitīvais moments – ļoti personisks. Visi 16 topošie ministri ir jaunāki salīdzinājumā ar mani, ieskaitot pašu Ministru prezidentu, pat par 20 gadiem, un tas priecē. Varbūt jaunas smadzenes tomēr atradīs izeju no visām mūsu problēmām. Lai viņam veiksmē!”	2	Veci cilvēki
f) norāda uz grupas it kā radīto apdraudējumu tautas/ valsts pastāvēšanai P.Tabūns: Es uzrunāju drīzāk cilvēkus - latviešu tautu. Ja tas tā turpināsies, tad Eiropas Cilvēktiesību tiesa vai kāda cita institūcija Eiropā vai pasaulē drīz pieprasīs, lai nepilsoņiem likuma vārdā... lai, tā sakot, ar kaut kādu jaunu konvenciju vai citu likumu nepilsoņiem piešķirtu bez jebkādiem nosacījumiem pilsoņu tiesības. Bet atcerēsimies un sapratīsim vienreiz par visām reizēm: tad nebūs latviešu kā nācijas un nebūs Latvijas kā valsts. Kad mēs to sapratīsim? Laikam tad, kad būs jau par vēlu.	5	Nepilsoņi, pilsoniskie aktīvist, jaunpilsoņi, nelatvieši, latvieši
h) Norāda uz grupas radītajām izmaksām nodokļu maksātājiem		
j) Norāda, ka grupas atrašanās Latvijā nav vēlama P.Tabūns (TB/LNNK frakcija) Tad, kad atjaunojām Latvijas neatkarību, no Latvijas bija jāizbrauc visiem tiem, kuri kopā ar Padomju armiju bija šeit sabraukuši. To prasīja - un arī šodien tas paliek spēkā! - 1949.gada Ženēvas konvencija. To jūs ļoti labi zināt. Mēs to neizdarījām, neprasījām un tagad maksājam par to. Un maksāsim ik dienu. [...]Iedevām nepilsoņa statusu, pret ko toreiz LNNK protestēja, un bija pavisam citi likumprojekti, un nu nepilsoņi jau aizvien vairāk un vairāk tiek pielīdzināti pilsoņiem. [...] Atcerēsimies, ka, pieņemot likumu par nepilsoņa statusu, tika formulēts, ka šiem cilvēkiem tiek dots pagaidu statuss Latvijā, kamēr viņi atrod sev mājvietu pasaulē, laimīgāku salu!	1	Nepilsoņi
k) Pašmarginalizācija	0	
l) Pauž viedokli, ka kāda grupa nepareizi izvēlas savu identitāti	0	

m) Izslēdzošā nācības definīcija	2	Nelatvieši
<p>J.Dobelis (TB/LNNK frakcija): “ Izlasiet, lūdzu, uzmanīgi! Šī ir jaunās valdības iecere. Lūk! Un tāpēc ir interesanti paskatīties, ar kādu nolūku tas viss tiek darīts. Vai Latvijas labā? Latviešu tautas labā? Pilnīgi izslēgts! Jo katram ir skaidrs, ka šis iesniegtais lēmuma projekts ir dzīvs mironis. Tas taču neko nedos. Absolūti neko! Tas vienīgi – un tas tiešām ir jāatzīst – dos iespēju neslēpti un pamatīgi izrādīties, protams, ar dzelošu kritiku, plašākas sabiedrības daļas priekšā. “</p>		
Citas argumentācijas	8	Nepilsoņi, nelatvieši pilsoniskie aktīvisti
<p><i>Valsts interesēm neatbilst publiski izteikumi par to, ka grupas tiesības esot nepamatoti šauras</i></p>	<p>P.Tabūns (TB/LNNK frakcija) : “Cienījamie kolēģi! Apsīša kungs! Es nezinu, protams, jūsu nesaskaņas, domstarpības ar jūsu darbiniekiem, bet es gribu pateikt no sava viedokļa, ka, vērtējot jūsu līdzšinējo darbību un dokumentus, kas nāk no jūsu biroja, jūs pārprotat cilvēktiesības, liekot tās daudz augstāk par valsts un tautas interesēm! Lūk! Un to es saku pilnīgi skaidri un gaiši, jo mūsu sašķeltajā divkopienu sabiedrībā jūs dodat nepareizus, es teiktu, pat kaitīgus, signālus, ka nepilsoņiem aizvien vairāk... ka nepilsoņi aizvien vairāk jāpielīdzina pilsoņiem.</p>	
<p><i>Grupa neesot pelnījusi tiesības</i></p>	<p>P.Tabūns (TB/LNNK frakcija): “[...]Šie cilvēki vēl ir nepilsoņi. Ne jau tāpēc, ka mēs neļaujam viņiem kļūt par pilsoņiem, bet tāpēc, ka viņi negrib kļūt par pilsoņiem, jo viņi neprot latviešu valodu un negrib to mācīties. Viņi neciena šo valsti, liela daļa neciena. To vajadzētu saprast! Elementāras lietas. Ko mēs esam saņēmuši tā vietā? Tā vietā esam saņēmuši viņu - šo te, kuri šodien slēpjas aiz ticības maskas, - prasības pēc otras valodas, pēc krievu valodas kā valsts valodas. Pēc tā, lai pilsonību iedod bez jebkādiem priekšnosacījumiem, lai viņiem būtu tas un tas, un tas.</p>	
<p><i>Grupa īsteno Latvijai naidīgas intereses</i></p>	<p>J.Dobelis (TB/LNNK frakcija): “Taču visinteresantākais ir nevis „pilsoņu” pazušana no 101.panta, nevis vispār ir runa par vēlēšanām, kas var vēlēt pašvaldības, bet interesants ir anotācijā sniegtā pašreizējās situācijas raksturojuma 4.apakšpunkts, kurš arī parāda visas lietas būtību – parāda visu to, kas notika nupat, kas notiks svētdien; kurš parāda skaistu sadarbību starp visiem tiem, kas šodien Latvijā ālējas un grauļ. Ieskaitot akmeņu metējus, no kuriem lielākā tiesa bija recidivisti. Lūk! [...] Tālāk ir vēl interesantāks teikums: „Mēs uzskatām, ka ir pienācis laiks nākt pretī krievu vēlētajū daļai un atgriezt balsstiesības...” Un tā tālāk. Tātad nu jau vairs nav runa par dažādām tautībām, kuras te, Latvijā, ir 80 vai 90 dažādas, nav runa vairs ne par poļiem, ne par ukraiņiem, ne par lietuviešiem, ne par igauņiem un citiem. Nē! Skaidri tekstā ir pateikts: „...ir pienācis laiks nākt pretī krievu vēlētajū daļai...” Nu tad, mīļie draugiņi rīkotāji, logu daudzītāji, blāvēji, kliezēji un kas nu tur vēl... visi kopā, jūs visi esat labi saliedējušies ar PCTVL. Jūs esat viena laba komanda, un jums ir gaišais ceļš... [...]”</p>	
<p><i>Grupai nedrīkst būt izteikta ietekme uz Latvijas politiku</i></p>	<p>Dz.Ābiķis (Tautas partijas frakcija): “Gribu jums tomēr atgādināt, ka Latvija nav viendabīga valsts. Es esmu ļoti tolerants cilvēks - to zina daudzi mani Saeimas kolēģi -, bet man tomēr negribētos, lai Saeimas atļaišanu varētu īstenot bez latviešu balsīm. Jo, ja kvorums būtu tāds, kādu to savulaik piedāvāja „Jaunais laiks”, tad teorētiski ir iespējams, ka, samazinoties vēlētajū aktivitātei, faktiski Saeimu varētu rosināt atļaut bez latviešu vēlētajū balsīm, jo, kā mēs zinām, šobrīd Latvijā latviešu ir aptuveni 59 procenti. Un ģimenēs sarunvaloda... apmēram 36 līdz 38 procentos ģimeņu sarunvaloda nav latviešu valoda. ”</p>	

<p><i>Grupai ļauj sevi izmantot „nepareizās” interesēs</i></p>	<p>J.Dobelis: Lūk! Līdz ar to skaidrs ir viens – mums visiem patīk dzīvot šinī tracināšanas ēnā. Un tas jau ir skaidrs, kāpēc tā ir! Tie daži politiskie spēki, kas nāca uz 9.Saeimu ar naudas maisiem aiz muguras un netika pie varas, jau no pirmā 9.Saeimas darba gada sāka graušānu. Tāpēc arī ir visi šie referendumi, tāpēc arī ir visvisādas sapulces, mītiņi un, es nezīnu, vēl kas... Un vēl ir slavas dziesmas, ka tikai tā vajag. Pareizi! Blieziņi pa logiem! Raujiet dēļus ārā no grīdas, gāziet ar to dēli konkurentam pa galvu, un viss atrisināsies, izrādās, ļoti labi!</p>
<p><i>Grupai kopumā piemīt nepilnvērtība, tā nav piemērota dzīvei demokrātijā</i></p>	<p>V.Lācis (pie frakcijām nepiederošs deputāts). Tātad šo Latvijas Pareizticīgo baznīcu gribēja piedabūt pie Maskavas patriarhijas. Krievu cilvēks vienmēr ātri mainās, ja viņš redz, ka ir impēriskas idejas. Vienalga, vai tās ir baznīcai, sabiedrībai vai kaut kam citam.</p>

Līdzīgi kā iepriekšējos monitoringa gados, arī 2009.gadā lielākā izslēdzošo izteikumu daļa ir vēsta pret divām grupām: nelatviešiem un nepilsoņiem (skat.3 grafiks). Papildus tam, vēl divos gadījumos deputāti no tribīnes vērsās pret konkretizētu nelatviešu daļu – krieviem. 2009. gadā, atšķirībā no 2008.gada, vairs nebija izslēdzošu izteikumu attiecībā pret tām etniskām grupām, kas neietilpst tradicionālajā Latvijas “nelatviešu” (krievvalodīgo) tēlā (piemēram, atšķirībā no 2008. gada, netika negatīvi runāts par angļiem, turkiem vai arī par tiem ukraiņiem, kas sadzīvē izmanto krievu valodu).

3.grafiks. Grupas, pret kurām vērsta izslēdzošās stratēģijas

Pēc „popularitātes” nākamie (kā izslēdzošo izteikumu objekts) ir pilsoniski aktīvi cilvēki, kas atsevišķiem deputātiem nav tīkami galvenokārt dēļ tā, ka viņi piedalās protesta demonstrācijās. Valdības maiņas kontekstā atgriezās pret veciem cilvēkiem politikā vērsta retorika, kas nebija manīta kopš 2007.gada.

Lūk, konkrēti deputātu pārmetumi dažādām sabiedrības grupām vai izslēgšanas retorika, kas tika atklāta 2009.gadā:

Par nelatviešiem:

- Arguments, ka „latviešu deputātiem” būtu jāprietiek prāta, lai noraidītu nelatviešu SC iesniegtos priekšlikumus;
- Rosinājums „latviešu deputātiem” uzmanīgāk vērtēt nelatviešu partiju iesniegtos priekšlikumus;
- Baidīšana ar „krieviskumu”, kas pārņemot Latviju un par ko „viņi” priecājosies;
- Retoriski jautā, vai valdības iniciatīva ir latviešu tautas interesēs (tādējādi prezumējot, ka valdībai nebūtu jāsatraucas par nelatviešu interesēm);
- Argumentē ar „latviešu tautai” un valstij nodarīto kaitējumu;

- Argumentē, ka nebūtu pareizi, ja referendumu varētu izšķirt tikai ar nelatviešu balsīm (prezumējot, ka ja referendumu varētu izšķirt tikai ar latviešu balsīm, tad viss ir kārtībā);

Par nepilsoņiem:

- Arguments, ka nepilsoņi neciena Latviju;
- Nepilsoņu vēlēšanu tiesību aizstāvji tiek raksturoti kā grupa, ar kuru kauns sadarboties;
- Arguments, ka ja nepilsoņiem, kaut vai ar starptautisku konvenciju, tiktu piešķirtas pilsoņu tiesības, tad „tad nebūs latviešu kā nācijas un nebūs Latvijas kā valsts”
- Pārmetums Tiesībsargam, ka apgalvojums par to, ka Latvijas nepilsoņiem ir pārāk šaurs tiesību loks, dod „nepareizus un kaitīgus signālus”.
- Arguments, ka nepilsoņi par daudz prasot, un šīs prasības ir nepelnītas;
- Arguments, ka nepilsoņiem ir jāizbrauc no Latvijas uz „laimīgāku salu”.

Par pilsoniskās sabiedrības aktīvistiem:

- Deputāts nicīgi runā par cilvēkiem, kas prasīja atlaist Saeimu;
- Apgalvojums, ka protesta demonstrāciju dalībnieki (nenošķirot vardarbīgos no citiem) darbojas rokrokā ar PCTVL, kas esot apkaunojoši;
- Apgalvojums, ka referendumu un sapulces ir pasākumi, kas bija vērsti uz valsts graušanu;
- Apgalvojums, ka referendumu dalībnieki ļāvuši sevi izmantot destruktīvās interesēs;

Par krieviem:

- Krieviem esot tuvas impēriskās idejas, kuru ietekmē viņi ātri mainoties;
- Latviešiem esot jādomā atšķirīgi no krieviem.

Par veciem cilvēkiem:

- Arguments, ka Dombrovskis būs labāks premjers, jo ir jaunāks par Godmani;
- Arguments, ka „jaunākām smadzenēm” ir lielākas iespējas atrast risinājumu krīzei.

Par jaunajiem pilsoņiem:

- Arguments, ka jauno pilsoņu skaits rada apdraudējumu Latvijai un, ja netiks piebremzēta naturalizācija, nākotnē radīs vēl lielāku apdraudējumu

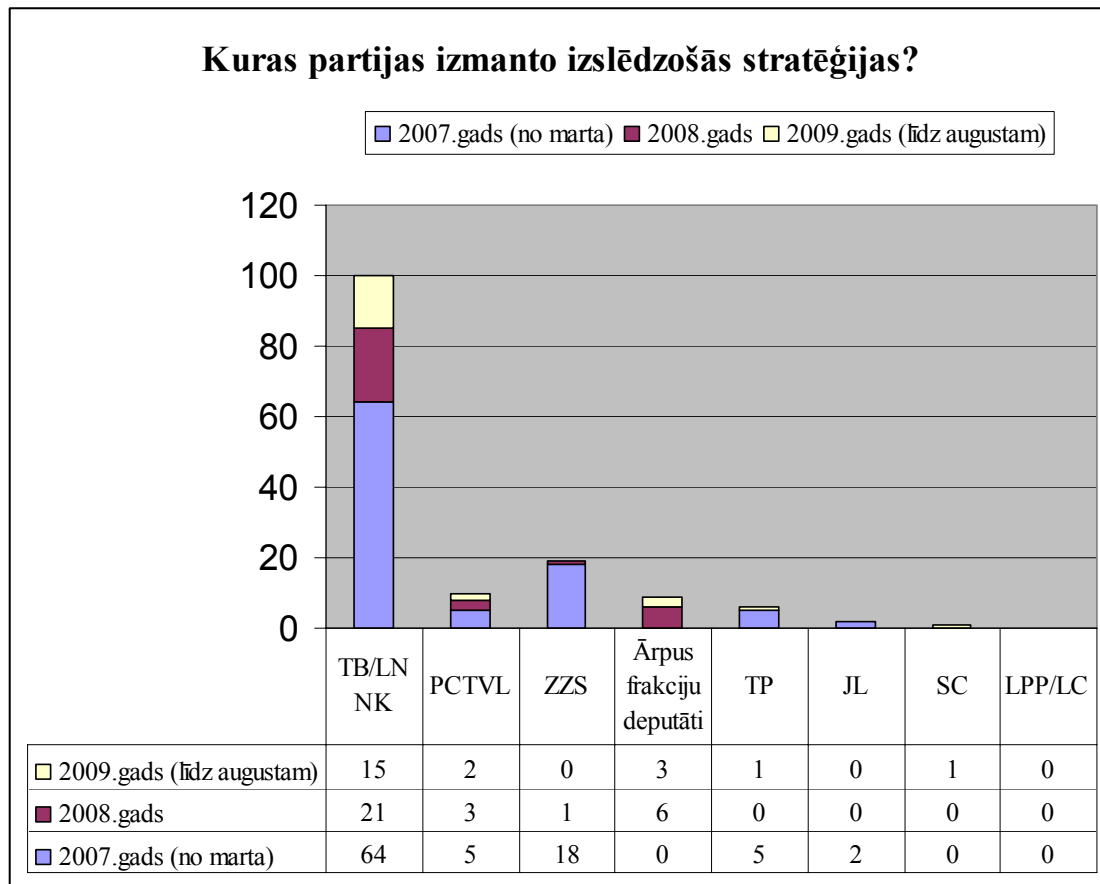
Par latviešiem:

- Arguments, ka tad, ja Saeimas komisijā darbojas tikai latvieši, tad viņu darba rezultāts cilvēktiesību jomā vienmēr būs represīvs (sodu paaugstināšana)

Visos trīs monitoringa gados lielākais izslēdzošo (deleģitimējošo) izteikumu skaits par dažādām sabiedrības grupām bija TB/LNNK frakcijas deputātiem (skat. grafiku). Jāpiebilst, ka kategoriju „ārpus frakciju deputāti” izslēdzošo stratēģiju lietošanas ziņā

veido tikai viens deputāts – V.Lācis. Citu frakciju deputāti šādus argumentus lieto ļoti reti.

4.grafiks. Kuras partijas izmanto izslēdzošās stratēģijas?

2.3. Legitimējošās (iekļaujošās) argumentācijas stratēģijas Saeimas plenārsēdēs

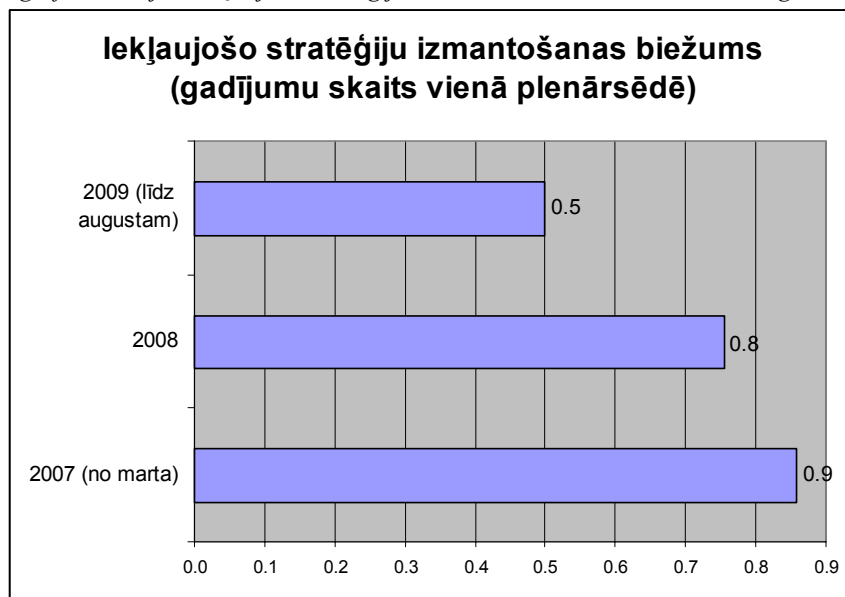
Iekļaujošo stratēģiju piemēri

V.Buzajevs (PCTVL frakcija): "[...] Tie paši ierobežojumi nepilsoņiem attiecināmi uz alkoholiķiem, noziedzniekiem, un tā tālāk. Acīm redzams, ka šāda nepilsoņu un augstāk minēto personu pielīdzināšana jautājumā par tiesību ierobežojumiem neveicina tāda svarīga un oficiāli deklarēta valsts mērķa sasniegšanu kā sabiedrības integrācija. "

I.Circene[par priekšlikumu veicināt patriotismu skolās] . Es vēlos piebilst, kādēļ Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisija atbalstīja šo priekšlikumu. Mūsu, deputātu vairākuma, uzskats bija tāds, ka neatkarīgi ne no nacionalitātes, ne no izcelsmes attieksme pret valsti ir svarīgāka.

2008.gada un 2009. gada monitoringa datu salīdzinājums rāda, ka 2009.gadā saruka iekļaujošo stratēģiju izmantošanas skaits (skat.5 grafiks). Ja pirms diviem gadiem katrā plenārsēdē bija caurmērā viens iekļaujošas retorikas gadījums, tad 2009.gadā tādu ir tikai viens uz divām plenārsēdēm. Acīmredzot tas ir izskaidrojams ar to, ka partija, kas visbiežāk izmantoja šo argumentācijas paņēmieni (PCTVL), palēnām apjauš, ka tās argumentos Saeimas vairākums neklausās un arī vēlēšanās daudz papildus punktus tie nedod.

5.grafiks. Vidējais iekļaujošo stratēģiju izmantošanas biežums 2007.-2009.gadā

Kā spilgtu piemēru varētu minēt PCTVL cīņu par nepilsoņu tiesībām vēlēties pašvaldības, kur nav bijis nekādu rezultātu. Kopš 2007.gada PCTVL ir izvirzījusi šādus argumentus:

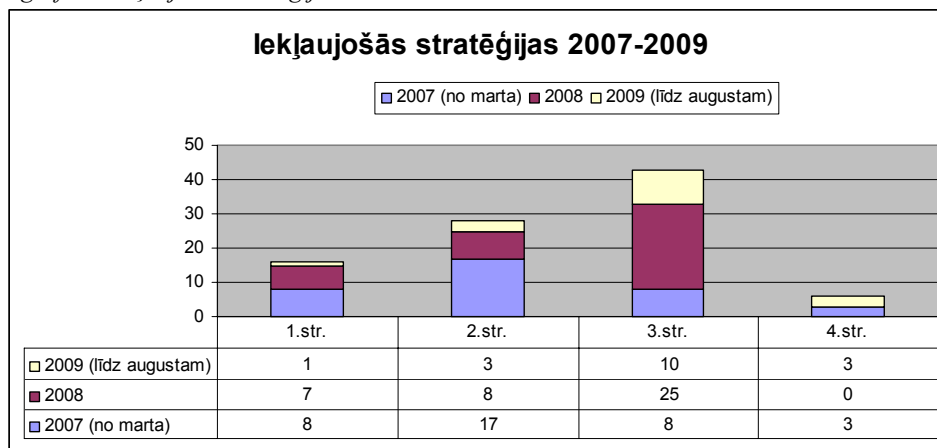
- Gan pilsoņi, gan nepilsoņi maksā iedzīvotāju ienākuma nodokli, kas veido vairāk nekā pusi no pašvaldību ienākumiem (2008);
- Pašvaldību vēlēšanu tiesību piešķiršana nepilsoņiem veicinās integrāciju (2008);
- Igaunijā nepilsoņiem ir dotas tiesības vēlēties pašvaldības– Latvijā tas neesot izdarīts tādēļ, ka politiskā elite baidoties par savu konkurētspēju(2008);
- Piešķirot šīs tiesības, palielināsies politiskā konkurence un rezultāts būs spējīgāki politiķi (2008);
- Lai gan nepilsoņiem ir ciešākas saiknes ar Latviju nekā ES pilsoņiem, pirmajiem nav tiesību vēlēties pašvaldības, kamēr otriem tādas tiesības ir (2009);
- Eiropas komisija pret rasismu un neiecietību un Eiropas Parlaments ir argumentējuši, ka Latvijas nepilsoņiem jādod tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās (2009);

- Tas, ka nepilsoņiem nav pašvaldību vēlēšanu tiesību, nozīmē, ka atsevišķās Latvijas pašvaldībās 30-40% no iedzīvotājiem nepiedalās demokrātiskajā procesā (2009)
- Arguments, ka „vēlēšanas, kurās ir aizliegts piedalīties gandrīz vai pusei Latvijas nacionālo minoritāšu, nevar atzīt nedz par demokrātiskām, nedz par vispārējām.” (2009)

Visbiežāk PCTVL deputāti uz šiem argumentiem no Saeimas tribīnes nesaņem nekādu atbildi, pārējās reizēs viņi saskārās ar TB/LNNK vispārēju kritiku (neatbildot uz konkrētiem argumentiem). Citu partiju pārstāvji Saeimā reti izvirza iekļaujošu argumentāciju par jebkuru sociālo grupu. **Ja neskaita nepilsoņus un nelatviešus, tad attiecībā uz citām grupām iekļaujošas argumentācijas stratēģijas tiek lietotas ļoti reti.**

Iekļaujošās stratēģijas raksturojot kopumā, tās iedalās četrās lielās grupās (skat.5.grafiks)

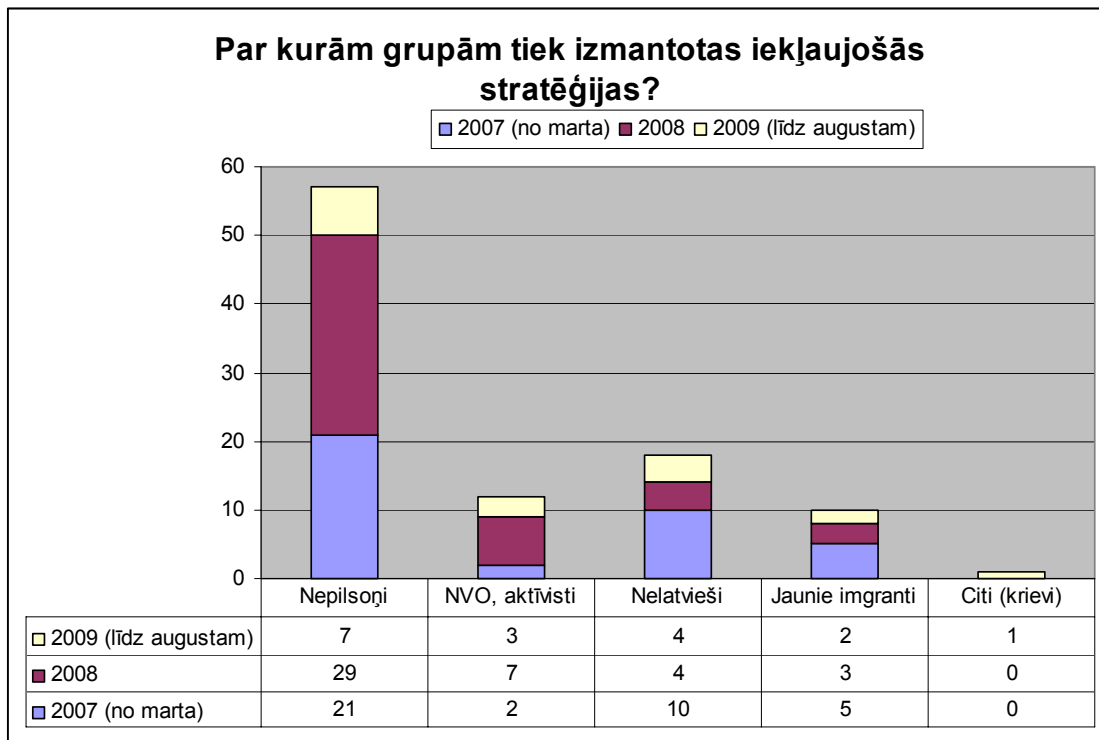
6.grafiks. Iekļaujošās stratēģijas

1.stratēģija	Norāda uz grupas ieguldījumu sabiedrībā, valstī
2.stratēģija	Norāda uz to, ka grupai ir tiesības uz līdzdalību, pieeju resursiem, etc.
3.stratēģija	Norāda uz varas attiecībām, grupas pakārtoto stāvokli kā uz problēmu
4.stratēģija	Norāda, ka "mēs" - "viņi" sadalījums nav leģitīms

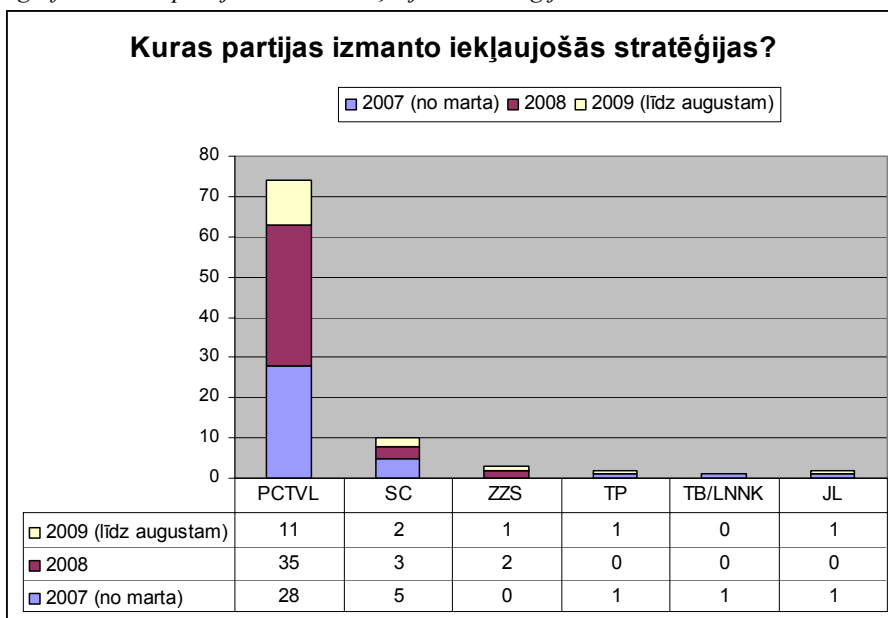
Konstanti biežāk izmantotā stratēģija ir centieni pavēstīt, ka kādas grupas pakārtotais stāvoklis (piemēram, mazāks tiesību apjoms) nav leģitīms un ka šis tiesību trūkums ir jāuztver kā problēma. Tāpat kā 2007. gadā, arī 2009.gadā atkal tika konstatēti trīs gadījumi, kad deputāti principiāli iebilda pret sabiedrības, tautas dalīšanu grupās – parasti pēc etniskās pazīmes.

7.grafiks. Par kurām grupām tiek izmantotas iekļaujošās stratēģijas?

Ņemot vērā, ka leģitimējošās stratēģijas visbiežāk tika izmantotas attiecībā uz nepilsoņiem, likumsakarīgi, ka tās visbiežāk izmantoja PCTVL, partija, kuru politiskajā dienaskartībā lielu lomu spēlēja nepilsoņu tiesību jautājums:

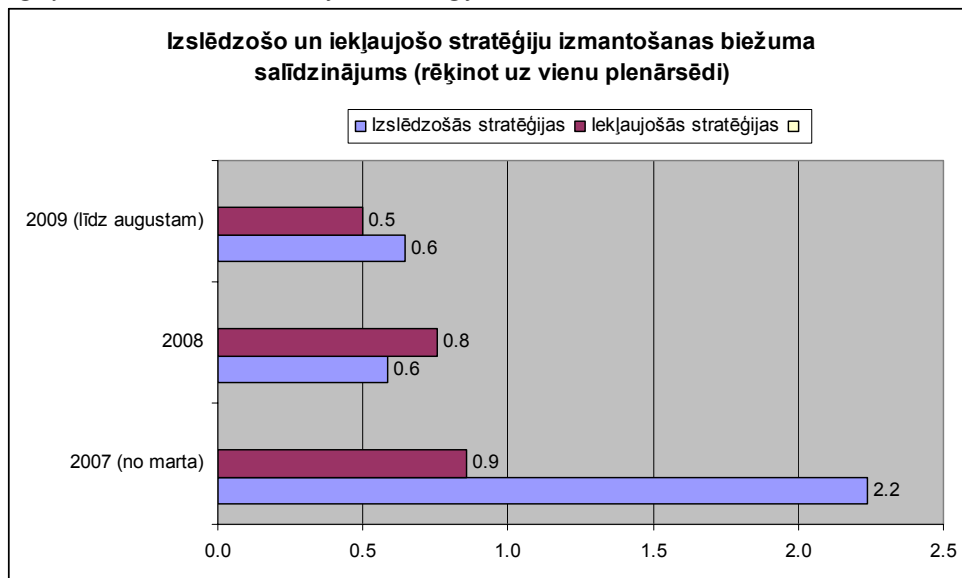
8.grafiks. Kuras partijas izmanto iekļaujošās stratēģijas?

2.4. Deleģitimējošo/leģitimējošo argumentācijas stratēģiju izmantošanas salīdzinājums

Nākamais grafiks parāda, ka iekļaujošas/izslēdzošās retorikas īpatsvara ziņā ir saglabājusies 2008.gada tendence – proti, šo argumentācijas stratēģiju pielietošana Saeimā ir aptuveni līdzsvarā.

9.grafiks. Izslēdzošas un iekļaujošās stratēģijas: salīdzinošais biežums

2.5. Deputātu divdomīgā attieksme pret pilsonisko sabiedrību

Pozitīva tendence, kuru uzrāda monitorings, - deputāti aizvien vairāk kā normu sāk uztvert pilsoņu aktīvu līdzdalību valsts darbā arī ārpus vēlēšanu dienas, kā arī parlamenta darba kritiku. Tendenču raksturošanai ļoti raksturīgs ir salīdzinājums starp Saeimas priekšsēdētāju 4.maija uzrunām 2007., 2008.un 2009.gadā.

Saeimas priekšsēdētāju svētku runas – fragmenti par pilsonisko sabiedrību

Indulis Emsis, 2007.gadā

[...] Mēs esam tautas vētīti un izraudzīti likumdevēji, un tas ir augsts gods, ko nevar atņemt ne skaļš pikets pie Saeimas durvīm, ne nirdzīgs avīzes ievadraksts. [...]Tomēr vienlaikus mēs nevaram izlikties nemanām acīm redzamo, proti, ka dažas interešu grupas var saņemt no sponsoriem Latvijas apstākļiem neierobežotu finansējumu. Tādi līdzekļi ļauj pirkt ietekmi, vervēt medijus un viedokļu izteicējus, manipulēt ar sabiedrisko domu, uzspiest valsts politikas darba kārtībai viltus problēmas, mazsvarīgas lietas padarīt par nacionālo traģēdiju, pilnīgi normālus procesus – par kaut ko amorālu. Tā ir neslēpta vēlme, vicinot nevalstisko organizāciju karogu, tautas ievēlētos priekšstāvjus pakļaut pašapmierinātu manipulatoru grupiņas miglainiem mērķiem. Mēs nedrīkstam aizmirst, ka demokrātiskā valstī nekas nedrīkst aizstāt Satversmes noteikto parlamenta likumdošanas varu. Ar visu cieņu pret atsevišķām nevalstiskajām organizācijām un plašsaziņas līdzekļiem mums jāpatur prātā, ka tikai Saeima ir izturējusi visas tautas balsojuma un deleģējuma pārbaudi. Un Saeimai nav tiesību no tai uzliktās atbildības atteikties vai aizsegties ar citu domām atbildīgu lēmumu pieņemšanā.

Gundars Daudze, 2008.gadā

“Šobrīd cilvēki ir gatavi spriest patstāvīgi, gatavi piedalīties lēmumu pieņemšanā, gatavi daudz aktīvāk iesaistīties politiskajos procesos, negaidot, lai kāds visu izlemj un izdara viņu vietā. Un tas ir viens no mūsu demokrātiskās valsts galvenajiem ieguvumiem. Par cilvēku aktivitāti un vēlmi ietekmēt politiskos procesus liecina arī līdzdalība parakstu vākšanā par grozījumiem likumos. Arvien vairāk procesus valstī ietekmē nevalstiskās organizācijas. Sabiedrībai ir jāizmanto un cilvēki jau ir sākuši izmantot savas Satversmē noteiktās tiesības uz viedokli, kas izteikts tautas nobalsošanā.”

Gundars Daudze, 2009.gadā

G.Daudze: Ļoti svarīga ir valsts varas un pilsoņu savstarpējā attieksme. No vienas puses, ilgāku laiku ir notikusi varas attālināšanās no sabiedrības, kas izpaužas lēmumu pieņemšanā, pietiekami neizskaidrojot, nekomentējot un nepārliecinot Latvijas iedzīvotājus par pieņemto lēmumu pareizību. No otras puses, ir arī Latvijas sabiedrības līdzatbildība pret valsti, ko apliecina godprātīga nodokļu nomaksa, rūpes par vidi un attieksme pret līdzcilvēkiem. Ir jābūt vēlmei iesaistīties – sabiedriskajos, ekonomiskajos, politiskajos procesos. Sākot no ieskrūvētas ekonomiskās spuldzītes un nokrāsota mājas žoga un beidzot ar aktīvu dalību nevalstiskā organizācijā vai politiskā partijā. Valsts un sabiedrība nedrīkst būt priekšnieka un padotā attiecībās, valstij un tās iedzīvotājiem jābūt sadarbības partneriem. Partneriem, kuri ir ieinteresēti viens otrā, kuri ir ieinteresēti viens otra panākumos.[...]

Sākot ar 2008.gadu, deputāti plenārsēdēs salīdzinoši bieži apliecināja, ka nevalstisko organizāciju līdzdalība likumprojektu apspriešanā ir normāls, pašsaprotams process un iestājās par plašākām pilsoņu iespējām pieņemt valstij svarīgus lēmumus. Piemēram, monitoringa atklāja diezgan daudz gadījumus, kad:

- Sabiedrībā aktīvi cilvēki tika aicināti aktīvi iesaistīties valsts darbā;

Piemērs. M.Kučinskis (Tautas partijas frakcija): “Latvija ir relatīvi jauna demokrātija, un nav šaubu, ka politiskajai līdzdalībai ir jāpalielinās, tāpat ir jāuzlabojas lēmumu pieņemšanas kvalitātei un pašas politikas kvalitātei. Tādēļ cilvēkiem ir jānāk politikā, jāstājas partijās, nevalstiskajās organizācijās, jāpiedalās valsts jautājumu lemtā. Mēs paužam gatavību dot iespēju izpausties jaunām politiskajām idejām un aktīvas pilsoniskās sabiedrības domāšanai, taču tam ir jānotiek demokrātiskā un tiesiskā ceļā. Mēs aicinām cilvēkus līdzdarboties politikā, stāties partijās, iesaistīties sabiedriskajās organizācijās un piedalīties sabiedrībai nozīmīgu lēmumu pieņemšanā.”

- NVO tika minēts kā sadarbības partneris, kurš var palīdzēt izstrādāt kvalitatīvus likumus – deputāts diskursīvi normalizēja NVO klātbūtni Saeimas lēmumu pieņemšanā;

Piemērs: I.Līdaka (ZZS frakcija). Runājot par sabiedriskajām organizācijām, es pats esmu informējis apmēram 25 vides nevalstiskās organizācijas par šā likuma virzību un par paredzētajiem grozījumiem, un es ļoti gaidu arī viņu viedokli.

- Deputāts pārmeta likuma izstrādātajiem nekonsultēšanos ar NVO (vai nepietiekamu konsultēšanos);

Piemērs: A.Barča (Tautas partijas frakcija): “Kolēģi, es lasu anotācijas sesto daļu: „Kādas konsultācijas notikušas, sagatavojot normatīvā akta projektu”. Protams, nav notikušas ne ar kādu nevalstisko organizāciju, ne ar ko no mūsu, Latvijas, sabiedrības. “

- Publiska kādas konkrētas NVO (vai pilsonisko aktivitāšu kā tādu) aizstāvēšana;

Piemērs. A.Štokenbergs : “Es te pirms kādas nedēļas salīdzināju Godmaņa valdību ar tādu neveiksmīgu ugunsdzēsēju brigādi. Jūs atceraties. Man šodien nākas korigēt savus izteicienus. Tā patiesībā nav vis ugunsdzēsēju, bet reketieru brigāde. Tā ir brigāde, kura tiem cilvēkiem, kas kaut ko iebilst, draud, kliedz uz viņiem, draud viņus atlaist, padzīt, un, protams, kronis visam ir vakardien Ministru prezidenta Godmaņa publiski paustais apgalvojums, ka Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības vadītājs ir idiots. “

- Deputāti uzņemas virzīt NVO, iedzīvotāju iniciatīvas, publiski ziņot par sūdzībām u.tml.

Piemērs. A.Kampars (frakcija „Jaunais laiks”): “Tādējādi 33.priekšlikums šajā pašā likumprojektā dod skaidru, precīzu uzdevumu Ministru kabinetam - līdz 2009.gada 1.decembrim izstrādāt un piedāvāt šādu likumu. Līdz ar to mēs ceram, ka pēc pusotra gada būsīm spēruši lielu soli uz priekšu un būsīm beidzot uzklaušījuši nevalstisko organizāciju daudzkārt ierosinātos priekšlikumus un idejas par šādu referendumu nepieciešamību. “

- Deputāts iestājas par plašāku tautvaldību – iedzīvotāju iespējām pašiem lemt par savu likteni

Piemēri. A.Pabriks (SCP): “Mūsu valdošajām aprindām un mūsu varai ir izdevīgāk dzīvot kā Sūnu ciemā: „Jūs, tauta, mūs netraucējiet! Mēs lemsim jūsu vietā, un, kā mēs lemsim, tā būs!” Es nevēlos pārstāvēt šādu varu, kas neciena savu sabiedrību. Es negribu pārstāvēt tādu varu, kas ar tehniskiem līdzekļiem cenšas izvairīties no savas tautas līdzdalības tās likteņa lemšanā.”

O.Spurdziņš (TP) . Kaut arī mūsu komisija principā akceptēja šo priekšlikumu par pašvaldību referendumiem (komisijai šķita, ka tas ir viens no būtiskākajiem jautājumiem pašvaldību demokrātijā), tomēr šo priekšlikumu mēs komisijā neatbalstījām un uzdevām valdībai līdz 2009.gada 1.decembrim izstrādāt jaunu likumprojektu.

- Protesta demonstrācijas tika uztverta kā normāla, demokrātijai peiderīga parādība

Piemērs. Dz.Ābiķis (Tautas partijas frakcija): “ Es arī gribu, lai mēs saprastu, ka miermīlīgas akcijas, tādas akcijas, kādas mēs redzējām vakar, ko rīkoja zemnieki, ir vispārpieņemta protesta forma demokrātiskās valstīs. Jā, vakar tie bija zemnieki ar traktoriem; es pieļāju, ka rīt tie var būt dakteri ar šļircēm, parīt tie var būt skolotāji ar pildspalvām, un tā tālāk. Mums, protams, ir viņos jāieklaušas, viņi ir jāuzklausa, bet nedrīkst arī nekavējoties pieņemt sasteigtus, neizsvērtus lēmumus. Mums nav jāpakļaujas ultimātiem. Es piekrītu, ka zemnieku problēmas ir jācenšas risināt, bet es šaubos, vai vakar valdībā ātri pieņemtais lēmums viņu problēmas atrisinās. To derētu turpmāk atcerēties. “

Šis apkopojums liecina, ka gandrīz visas partijas labprāt piemin nevalstiskās organizācijas kā savus sadarbības partnerus. Papildus apkopotajiem gadījumiem, partiju pārstāvji ļoti bieži atsaucās uz dažādu nevalstisku organizāciju viedokli vai datiem, lai pastiprinātu savu argumentāciju. Partiju retorikā gan var pamanīt dažas zīmīgas īpatnības – piemēram, 2008.gadā TP deputāti izteikti bieži piesauca nevalstiskas organizācijas kā neatņemamu likumprojektu apspriešanas procesa sastāvdaļu, taču bija salīdzinoši reti gatavi virzīt nevalstisku organizāciju izstrādātu iniciatīvu vai publiski iestāties par esošo līdzdalības iespēju paplašināšanu. Pilsonisko aktīvistu virzīto ideju skaļākie aizstāvji Saeimas plenārsēdēs bija opozīcijas partijas. Arī par tautvaldības iespēju paplašināšanu iestājās galvenokārt opozīcijas partijas – izņēmums ir ZZS, ko gan lielā mērā var izskaidrot ar šīs partiju apvienības centieniem pierādīt citām koalīcijas partijām, ka iedzīvotāju aptauju rezultāti 2008.gada administratīvās reformas kontekstā būtu respektējami. Salīdzinoši maz nevalstiskās organizācijas pozitīvā kontekstā minēja LPP/LC un TB/LNNK deputāti.

Mazāk bija gadījumu, kad pilsoniskās aktivitātes plenārsēdēs tika pieminētas negatīvā kontekstā – galvenokārt šādu izteikumu autori bija partijas TB/LNNK deputāti:

- Pārmētumi NVO par to, ka tās nerīkojas atbilstoši deputāta priekšstatiem par pareizu NVO rīcību.

Piemērs. P.Tabūns (TB/LNNK frakcija): “ Šis līgums - es pateikšu uzreiz - ir pazemojošs (tātad arī likumprojekts, kuru mēs šodien izskatām) un nelīdzvērtīgs abām pusēm, tas ir, Latvijai un Krievijai. Un tūdaļ arī pateikšu, ka tas pazemo esošos Latvijas pensionārus. [...] Cienījamie pensionāri, kuri mani tagad

klausās, un Latvijas Pensionāru federācija! Kāpēc jūs neceļat troksni un nesakāt „nē” šādam projektam? “

- Piemin kādu NVO izteikti negatīvā kontekstā.

Piemērs. A.Bērziņš (LPP/LC frakcija): “Šajā gadījumā Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība vairākuma gribas izpausmes vietā mums piedāvā mazākuma diktātu vairākuma gribai.”

- Pauž viedokli, ka sabiedrību, tautu pārstāv tikai absolūts tās vairākums.

Piemērs. J.Dobelis (TB/LNNK frakcija): “Cik ilgi var spēlēties ar valsts pamatlikumu - ar Satversmi?! Es domāju, jebkuram nopietnam deputātam, kas ciena savu valsti, būtu jāciena arī savas valsts pamatlikums. Nupat, nesen, ir notikusi tautas nobalsošana par līdzīgu piedāvājumu. Tas piedāvājums tautas nobalsošanā ir pilnīgi izgāzies. Pilnīgi! Gandrīz miljons Latvijas Republikas pilsoņu nav atbalstījuši tos grozījumus, kas, protams, netika veidoti kā nopietnas izmaiņas pamatlikumā, bet tika veidoti, lai kalpotu par kaut kādu aizsegu varaskāriem politiķiem, neko citu!”

- Asociē visus politiskos protestus un referendumus ar vardarbību un vēlēšanās neuzvarējušo spēku „, spēlēm” .

Piemēri. J.Dobelis (TB/LNNK frakcija): “Mans jautājums Nr.1 ir šāds: vai šīs gudrās diskusijas, kas te šodien ir, būtu, ja nebūtu tautas varoņu rīcības 13.janvārī? Ja nebūtu izdauzīti šādi tādi logi un nebūtu iztīrīts dzērienu veikals, vai šeit visi tie runātāji tā runātu šodien? Kāpēc es ar to iesāku? Tāpēc, ka viena grābstīšanās gar Satversmi jocīgāka par otru. Diemžēl! Tas nedara godu Saeimai

J.Dobelis: Lūk! Līdz ar to skaidrs ir viens – mums visiem patīk dzīvot šinī tracināšanas ēnā. Un tas jau ir skaidrs, kāpēc tā ir! Tie daži politiskie spēki, kas nāca uz 9.Saeimu ar naudas maisiem aiz muguras un netika pie varas, jau no pirmā 9.Saeimas darba gada sāka graušanu. Tāpēc arī ir visi šie referendumi, tāpēc arī ir visvisādas sapulces, mītiņi un, es nezinu, vēl kas... Un vēl ir slavas dziesmas, ka tikai tā vajag. Pareizi! Blieziet pa logiem! Raujiet dēļus ārā no grīdas, gāziet ar to dēli konkurentam pa galvu, un viss atrisināsies, izrādās, ļoti labi!

Dažreiz deputātu motīvi, pieminot nevalstiskas organizācijas, bija izteikti instrumentāli: piemēram, konsultāciju neesamība ar NVO kalpoja kā arguments tāda likumprojekta nonievāšanai, kuram deputāts nepiekrita ideoloģisku motīvu dēļ. Tīkmēr citi likumprojekti, kuru veidošanā NVO arī nebija piedalījušās, attiecīgajam deputātam pretenzijas neraisīja.

2.6. Deputāta statusa necienīgas runas monitorings

Ņemot vērā parlamenta kā institūcijas īpašo, uz diskusijām orientēto raksturu, Saeimas plenārsēžu debašu stenogrammās tika analizēta diskusiju kultūras ievērošana likumdošanas institūcijā. Proti, vai debatēs parādās tādi izteicieni, kas nav savietojami ar tautas priekšstāvja statusu. Vairākums no šiem izteikumiem ir pretrunā ar Saeimas deputātu ētikas kodeksa 7. punktu: "Deputāts publiskos izteikumos izvairās no vārdiem, žestiem un citādas rīcības, kas var būt aizskaroša, kā arī nelieto apvainojošus vai ar Saeimas cieņu nesavienojamus izteicienus; deputāts balstās uz faktiem, to godīgu interpretāciju un argumentāciju." Monitorējamās kategorijas: vulgārismi, aizspriedumaina valoda (nepamatoti pieņēmumi, kas veido negatīvu vēstījumu par personu vai grupu) un personiski apvainojumi.

Lūk, piemēri par visām trim necienīgas runas kategorijām:

1) Vulgārismi (daži gadījumi)

V.Buzajevs (PCTVL frakcija): "Latvijas Darba devēju konfederācijas priekšsēdētāja Ināra (sic) Egle avīzē „Biznes & Baltija” ļoti politikorekti ir komentējusi šos debilos noteikumus”

I.Čepāne (partijas „Pilsoniskā Savienība” frakcija): "Es domāju, ka jūs visi esat lasījuši aforismu, ka ne visi politiķi ir kretīni kopš dzimšanas, bet daži tomēr ir kretīni pēc aicinājuma. Paldies par uzmanību.

2) Aizspriedumaini izteikumi (daži gadījumi)

P.Tabūns (TB/LNNK): „Plinera, Buzajeva un citu „sarkano” balsis ar katru dienu skan aizvien skaļāk un draudošāk, jo mēs to esam pieļāvuši.”

V.Lācis (pie frakcijām nepiederošs deputāts): "Tādēļ, kolēģi, Saeimas deputāti - latvieši un arī godīgie krievi, ja tādi šeit ir... **Nu šeit ir prokrieviskās partijas. Divi latvieši, kā mēs zinām, četri ebreji un pārējie krievi...**"

V.Buzajevs (PCTVL): Es ieteiktu mūsu daudzajiem kreditoriem kārtīgi padomāt, vai ir vērts ieguldīt finanšu līdzekļus mūsu dzīvotnespējīgajā **vergturu valstī, kas sirgst ar visa veida rasisma sērgām** un klaji nevēlas

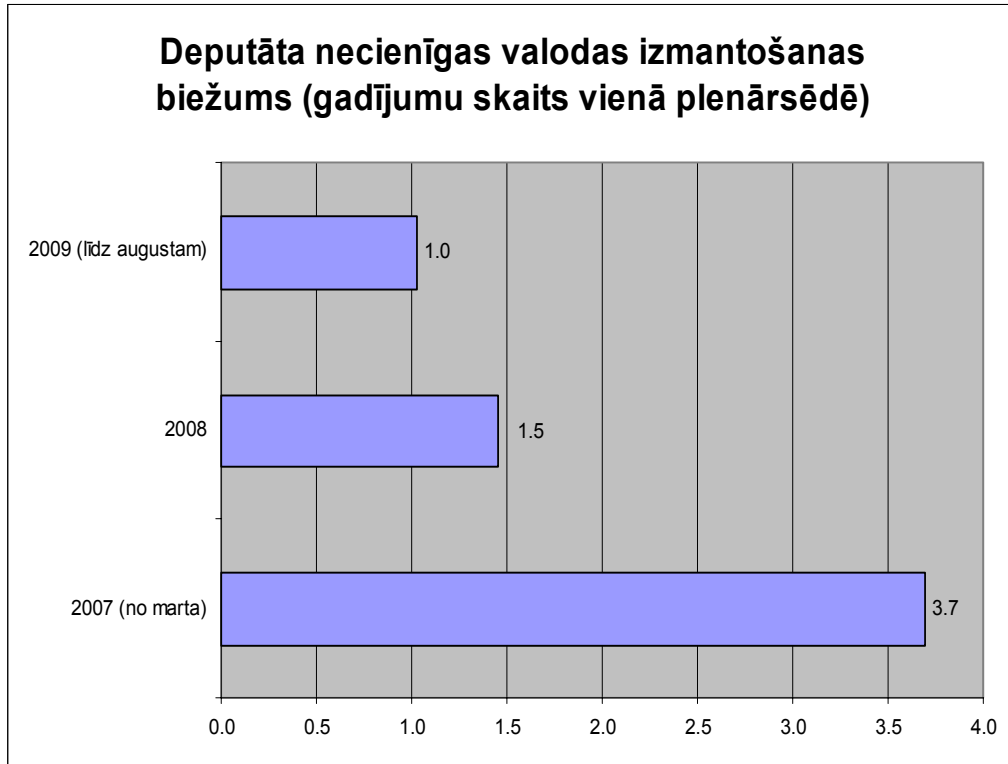
3) Personiski apvainojumi (daži piemēri)

Es saprotu, ka deputāts Buzajevs vēlas runāt... Es atvainojos... Deputāts Dobelis bija iesniedzis rakstiski, tādā gadījumā pirmajam ir vārds deputātam Dobilim. (No zāles dep. **J.Dobelis: „Pret! Buzajev, ej projām!”**)

Vārds debatēs deputātam Vladimiram Buzajevam. (No zāles dep. **V.A.Krauklis: „Ne brīdi bez Buzajeva!”**)

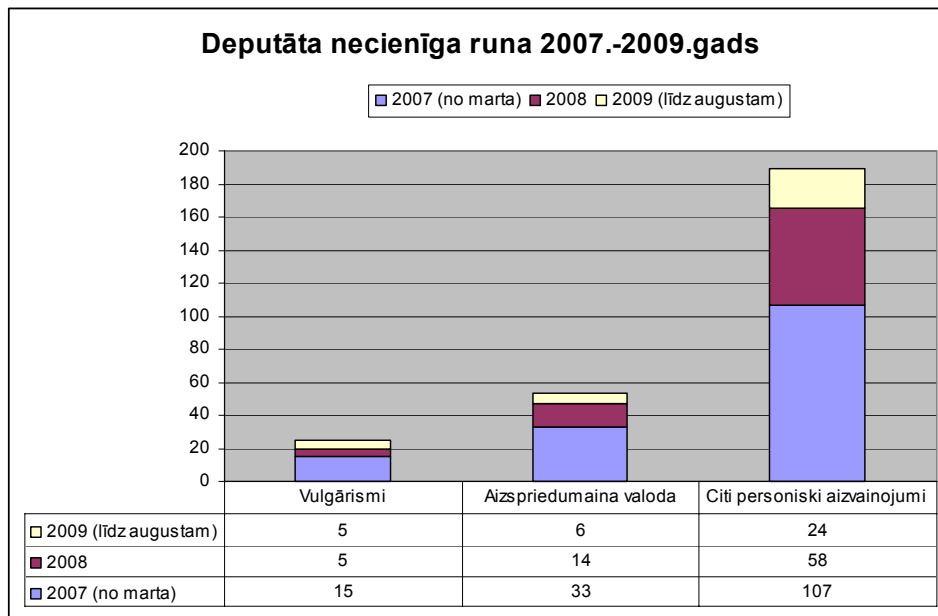
Nākamais grafiks rāda, ka 2009.gadā šādu izteikumu skaits turpināja samazināties. Ja 2007.gadā vienā plenārsēdē varēja dzirdēt gandrīz 4 deputāta statusa necienīgus izteicienus, tad 2009.gadā tādu ir ievērojami mazāk: aptuveni viens gadījums plenārsēdes laikā.

10.grafiks Deputāta statusa necienīgas valodas izmantošanas biežums

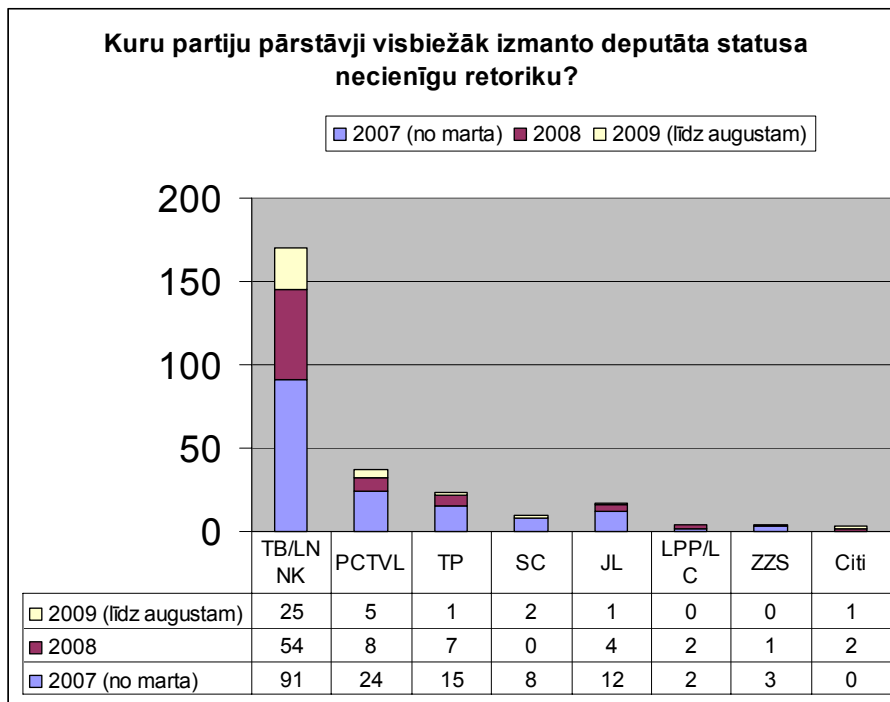
Vienlaicīgi, kā parāda grafiks Nr 11, Saeimas sēdēs joprojām ir dzirdami aizvainojoši starpsaucieni, kas ir pretrunā ar Saeimas deputātu ētikas kodeksa 7. punktu.

11.grafiks. Deputāta necienīga runa 2007.-2009.gads

Līdzīgi kā iepriekšējos monitoringa gados, starp šo tekstu autoriem izteikti dominē vienas partijas – TB/LNNK – deputāti (kuru vidū izteikts aizvainojošās retorikas „līderis” ir Juris Dobelis)

12.grafiks. Kuras partijas visbiežāk izmanto deputāta statusa necienīgu retoriku?

2.7. Saeimas priekšsēdētāja loma

2009.gada monitorings norādīja uz pozitīvu tendenci – proti, Saeimas priekšsēdētājs aizvien biežāk sāk adekvāti atsaukties uz deputātu ētikas kodeksu, lai deputātiem aizrādītu neētiskās rīzības gadījumā. Ja 2008.gadā bija vairāki gadījumi, kad **no konteksta nebija skaidrs, kādēļ deputātam tiek aizrādīts par kodeksa pārkāpumu**, tad 2009.gadā tāds gadījums bija tikai viens:

- S.Āboltiņa (frakcija „Jaunais laiks”): “[...] Bet izrādās, ka labākais, čaklākais un gudrākais parlaments pasaulē tas ir tikai tad, kad izpilda podziņas spiedēju nakts funkcijas. (No zāles: „Nu, nu! Vai, vai!”) Tajā brīdī mēs esam čakli - tad, kad mums kaut ko atnes un pasaka: „Spiediet podziņas!” Tajā brīdī - tad, kad mēs...
Sēdes vadītājs. Es jūs aicinu nepārkāpt Saeimas deputātu ētikas kodeksu.

2009. gadā lielākoties Saeimas priekšsēdētājs izvēlējās pareizas situācijas, lai aizrādītu deputātam par ētikas kodeksu pārkāpumiem:

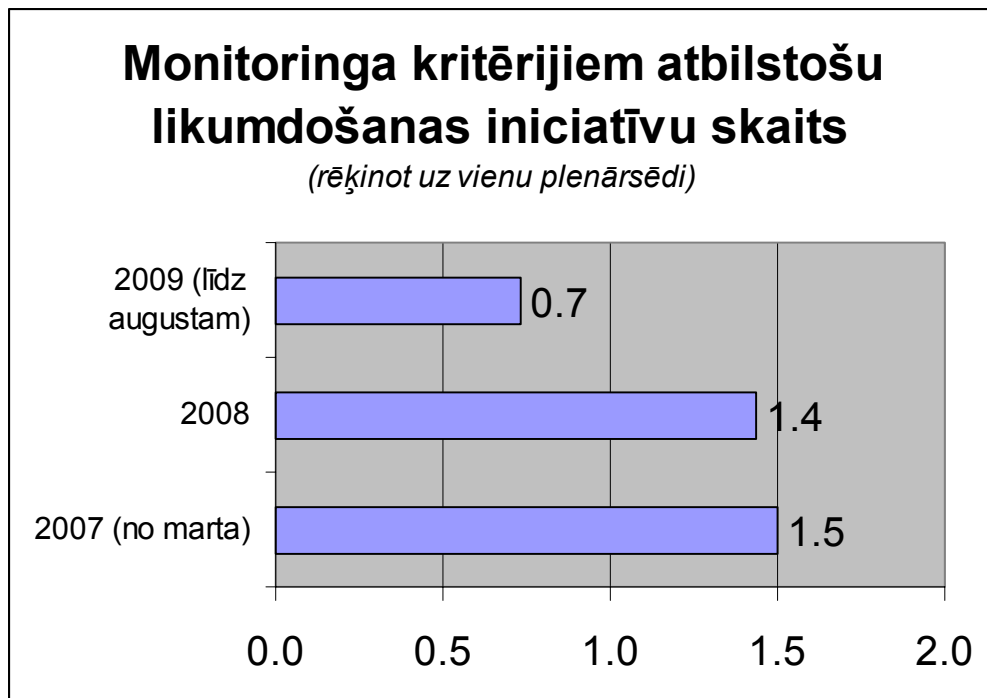
- J.Dobelis (TB/LNNK frakcija): Tā ka jūs, visi muldētāji, apklustiet!
Sēdes vadītājs. Pagaidiet, šis pēdējais teiciens nu gan nesaskanēja ar Saeimas deputātu ētikas kodeksu.
- V.Lācis (pie frakcijām nepiederošs deputāts): Cienījamie kolēģi! Kā jūs zināt, arī es esmu šīs Parlamentārās Asamblejas loceklis. Es atbalstu NATO Parlamentārās Asamblejas locekļa Dzintara Rasnača ierosinājumu nedot šo vietu Kabanovam. Kādēļ? Tādēļ, ka Kabanovs ir atklāti naidīgs cilvēks latviešu tautai un Latvijas valstij. Proti, viņš ir pateicis... (No zāles dep. V.Buzajevs: „Pierādījumu, lūdzu!”)
Sēdes vadītājs. Jūs balansējat šobrīd uz Saeimas deputātu ētikas kodeksa pārkāpuma robežas.
V.Lācis. Acumirkli! Ko jūs...
Sēdes vadītājs. Jebkurā gadījumā jebkurš no deputātiem pārstāv zināmu Latvijas pilsoņu daļu, un jums nav tiesības apgalvot, ka Kabanova kungs ir naidīgs Latvijas valstij...
V.Lācis. Ir!
Sēdes vadītājs. Lai arī kā jums tas nepatīktu, likums visiem ir viens.
- J.Dobelis: “[...] Argumenti ir pievilkti aiz matiem. Es nezinu, kāpēc man vakar, svētdienas dienā, zvanīja plašsaziņas līdzekļu pārstāvji un prasīja: „Kā jūs rīt balsosiet?” Es pasaku... (No zāles dep. V.Orlovs: „Kā lielam speciālistam!”) Orlov, tu turi muti vienreiz! Tu vispār nejēga esi pēdējais...
Sēdes vadītājs. Dobeļa kungs, es jums aizraudu par Ētikas kodeksa pārkāpumu...
J.Dobelis. Labi, labi! To es viņam pateikšu vēlāk.”

Tomēr ja salīdzina projekta uzskaitīto deputāta statusa necienīgas runas gadījumu skaitu 2009. gadā (35) ar Saeimas priekšsēdētāja iejaukšanās reizēm (6 gadījumi), skaidrs, ka iejaukšanās biežums tomēr vēl nav pietiekams. It sevišķi tādēļ, ka 2008.gadā novērotā jaunā tendence deputātiem pašiem reaģēt uz savu kolēģu lietotajām izslēdzošajām stratēģijām pret „svešu” grupu 2009.gadā vairs neturpinājās.

III. Likumdošanas iniciatīvu monitoringa

Likumdošanas iniciatīvu monitoringa laika ziņā sakrīt ar Seimas plenārsēžu debašu monitoringu – no 2009.gada janvāra līdz augustam tika analizētas visas Saeimas skatītās likumdošanas iniciatīvas. 2009.gadā kopumā monitoringa kritērijiem atbilda 25, kas ir ievērojami mazāk nekā 2008.gadā (76 gadījumi) vai 2007.gadā (63 gadījumi).

13.grafiks. Likumdošanas iniciatīvu vidējais biežums

3.1 Metodoloģija

1. Sākot ar 2008.gada janvāri, tika caurlūkotas visas Saeimas darba kārtības, lai identificētu jaunas likumdošanas iniciatīvas. Par jaunām likumdošanas iniciatīvām tika uzskatīti gan jauni likumprojekti, gan priekšlikumi par grozījumiem spēkā esošajos likumos.
2. No visām jaunajām likumdošanas iniciatīvām tika izdalītas tās, kas skāra šādas tēmas:
 - 2.1. Diskriminācijas novēršana;
 - 2.2. Pilsoniskās līdzdalības ierobežošana – piemēram, pulcēšanās brīvība, vārda brīvība, NVO tiesības;
 - 2.3. Naturalizācija;
 - 2.4. Valodas politika (izņemot sodu palielināšanu/samazināšanu par valsts valodas lietošanas pārkāpumiem);
 - 2.5. Etnisko minoritāšu tiesības;
 - 2.6. Pilsonības jēdziena interpretēšana, skaidrošana, papildināšana;

- 2.7. Migrācija;
 - 2.8. Tiesības vēlēties un tikt ievēlētam;
 - 2.9. Nepilsoņu tiesības, izņemot vēlēšanu tiesības;
 - 2.10. Citas līdzīgas tēmas.
3. No šādi atlasītajām jaunajām likumdošanas iniciatīvām tika atsevišķi izdalīti tie projekti, kuriem varēja būt ietekme uz dažādu grupu tiesībām un pilsonisko līdzdalību. Piemēram, tās:
 - 3.1. Paplašināja/samazināja pilsoniskās līdzdalības iespējas visām grupām;
 - 3.2. Uzlaboja/pasliktināja grupas iespējas iesaistīties sabiedriskajā dzīvē vai publiskajā telpā;
 - 3.3. Paplašināja/sašaurināja definēto grupu pārstāvju citas tiesības (izņemot iespējas iesaistīties sabiedriskajā dzīvē vai publiskajā telpā);
 - 3.4. Veicināja/kavēja sabiedrības integrāciju un definēto grupu iekļaušanu/iekļaušanos sabiedrībā.
 4. Tādēļ šī projekta ietvaros netika atlasītas tās iniciatīvas, kuras skāra projektam relevanto tēmu loku (skat.2.punktu), bet kurām nebūtu ietekmes uz dažādu grupu tiesībām un pilsonisko līdzdalību vai kurām būtu tikai deklaratīvs raksturs. Piemēram, netika atlasīti:
 - 4.1. Tie likumprojekti, kuru pieņemšanas mērķis bija noregulēt agrāk neregulētu jautājumu;
 - 4.2. Likumprojekti, kuriem – lai gan tie skāra projektam relevantās tēmas – nevarētu būt nozīmīgas ietekmes uz grupu tiesībām (piemēram, to deklaratīvā rakstura dēļ);
 - 4.3. Tie politikas priekšlikumi, kuri bija acīmredzami nesamērīgi ar valsts iespējām vai pārspīlēti (piemēram, ierosinājums nepilsonim strādāt par tiesnesi). Tāpat projektā netika aplūkoti tās iniciatīvas, kas specifiski attiecās uz sociāla rakstura jautājumiem.
 5. Šādējādi atlasītās likumdošanas iniciatīvas tika ievietotas datu bāzē, norādot, kas tās ir iniciējis, uz kādām grupām tās attiecas, vai Saeima atbalstīja vai noraidīja to pieņemšanu².

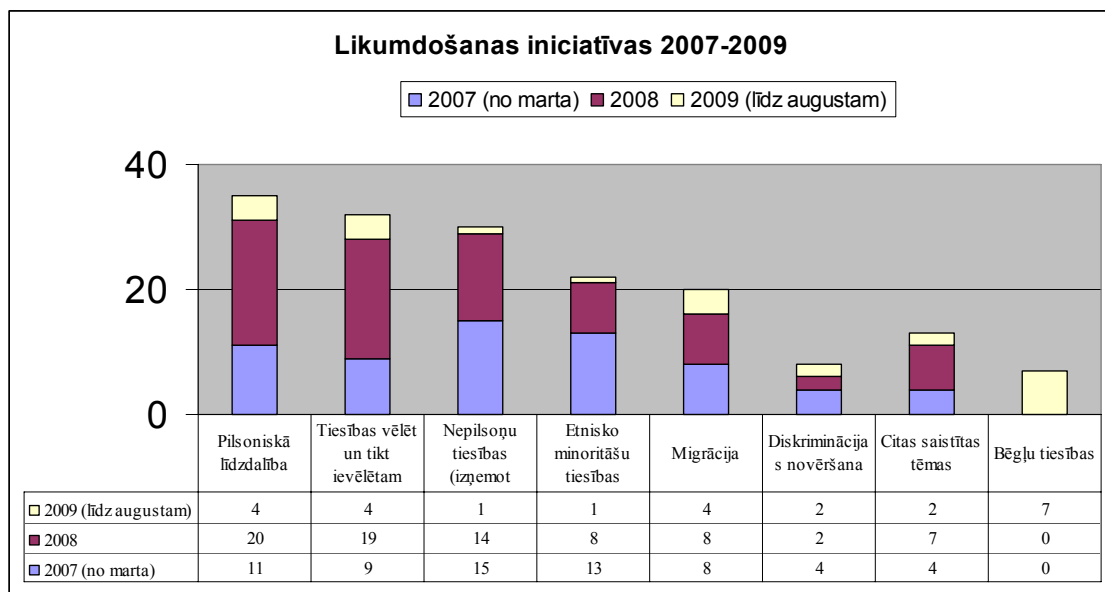
² **Piebildes pie 5.punkta:**

- 1.1. Iniciators – t.i. kura partija vai valsts institūcija (Saeimas komisija, MK, u.tml.) ir iniciējis attiecīgo priekšlikumu. Gadījumā, kad kādam priekšlikumam bija vairāki iniciatori un gala variantu formulēja atbildīgā komisija, datu bāzē kā iniciators tika norādīta atbildīgā komisija (ja tā pārējos ieteikumus vismaz daļēji bija ņēmusi vērā; ja nē – tad atbildīgās komisijas un citi priekšlikumi tika ievadīti atsevišķi);
- 1.2. Gadījumos, kad likumdošanas iniciatīva attiecās uz vairāk, nekā vienu grupu (piemēram, gan uz nepilsoņiem, gan jaunajiem imigrantiem), datu bāzē tika norādītas visas grupas, kuras varētu skart šādi grozījumi;
- 1.3. Par Saeimas atbalstu kādai iniciatīvai tika uzskatīts arī lēmums par nodošanu komisijām.

3.2 Monitoringa rezultāti

2009.gada spilgtākā tendence: ļoti maz likumdošanas iniciatīvu, kas attiektos uz etniskajām minoritātēm vai nepilsoņiem (salīdzinājumā ar 2008. un, it sevišķi, 2007.gadu). Tā kā 2009.gada pirmajā pusē Saeima strādāja pie Migrācijas likuma un Patvēruma likuma, daudz bija jautājumu par imigrantu un bēgļu tiesībām. Salīdzinoši daudz bija arī projektu ar mērķi palielināt pilsoniskās līdzdalības iespējas (piešķirot tautai tiesības atlaist Saeimu).

14.grafiks. Kādas bija likumdošanas iniciatīvas 2007.-2009.gados?

Likumdošanas iniciatīvu atšifrējums (īss apraksts par katru 2009.gadā uzskaitīto iniciatīvu)

Migrācijas jautājumi (vai jautājumi, kas ietekmē arī migrantu tiesības)

- Piedāvā noteikt personas vecumu kā vienu no kritērijiem, kad ārzemnieks tiktu atbrīvots no valsts valodas pārbaudēm, gadījumā, ja viņš vēlētos saņemt pastāvīgo uzturēšanas atļauju
- Piedāvā paredzēt, ka imigrantam pietiek ar viszemāko valsts valodas zināšanu līmeni, lai pretendētu uz pastāvīgās uzturēšanās atļauju
- Piedāvā ļaut arī tiem ES pilsoņiem, kam ir tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās, piedalīties nacionāla mēroga referendumos un parakstu vākšanās.
- Plaši grozījumi Imigrācijas likumā, kas regulē cita starpā arī vienkāršo darba atļauju izsniegšanu un nosaka, ka ārzemniekiem, kuri saskaņā ar Ministru kabineta noteikto var strādāt pie jebkura darba devēja, nav jāsaņem speciāla darba atļauja. Tāpat tie samazina Latvijas pilsoņa, Latvijas nepilsoņa vai pastāvīgās

uzturēšanās atļauju saņēmuša ārzemnieka bērna dokumentu pastāvīgās uzturēšanās atļaujas pieprasīšanai izskatīšanas laiku no 90 uz 30 dienām

Etnisko minoritāšu tiesības

- Piedāvā ļaut Saeimai anulēt pašvaldības deputāta pilnvaras, ja pēc viņa pilnvaru apstiprināšanas tiek konstatēts, ka viņš neprot valsts valodu tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo pienākumu veikšanai.

Pilsoniskā līdzdalība

- Paredz tautas tiesības iniciēt Saeimas atlaišanu ar šādiem nosacījumiem: ne mazāk kā 1/10 vēlētāju ierosina un, ja tautas nobalsošanā par Saeimas atsaukšanu nobalso vairākums no balsotājiem un vismaz divas trešdaļas no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos vēlētāju skaita, tad Saeima uzskatāma par atsauktu. Tiesību ierosināt tautas nobalsošanu par Saeimas atsaukšanu nevar izmantot gadu pēc Saeimas sanāksšanas, gadu pirms Saeimas pilnvaru beigām, Valsts Prezidenta pilnvaru pēdējo sešu mēnešu laikā, kā arī agrāk par sešiem mēnešiem pēc iepriekšējās tautas nobalsošanas par Saeimas atsaukšanu.
- Piedāvā noteikt augstāku kvorumu referendumā par Saeimas atlaišanu: lai Saeimu atlaistu, par atlaišanu būtu jānobalso pusei no visiem balstiesīgajiem
- Piedāvā noteikt zemāku kvorumu referendumā par Saeimas atlaišanu: lai Saeimu atlaistu, par atlaišanu būtu jānobalso vismaz pusei no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos vēlētāju skaita
- Piedāvā piešķirt tiesības tautai iniciēt referendumu par Saeimas atlaišanu uzreiz, nevis tikai pēc 10.Saeimas sanāksšanas.

Tiesības vēlēties un tikt ievēlētam

- Piedāvā piešķirt arī nepilsoņiem tiesības vēlēties Eiropas parlamentu.
- Piedāvā ļaut vēlētajiem vēlēšanās balsot par kandidātiem no dažādiem sarakstiem
- Piedāvā aizliegt kandidēt Saeimas vēlēšanās personām, kas neprot valsts valodu tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo pienākumu veikšanai.
- Piedāvā izslēgt no Satversmes 101. panta normu, kas neļauj nepilsoņiem piedalīties pašvaldības vēlēšanās.

Diskriminācijas novēršana

- Piedāvā noteikt, ka darba tiesiskajās attiecībās mazāk labvēlīga attieksme grūtniecības vai dzemdību atvaļinājuma, vai atvaļinājuma bērna tēvam piešķiršanas dēļ uzskatāma par tiešu diskrimināciju atkarībā no personas dzimuma
- Jauns likums, kas aizliedz diskriminēt pēc rases un etniskās piederības, kā arī dzimuma fiziskas personas, kas veic saimniecisko darbību.

Nepilsoņu tiesības, izņemot vēlēšanu tiesības

- Likumprojekts paredz pielīdzināt tiesībās Latvijas pilsoņus un Latvijas nepilsoņus attiecībā uz līdz 1990. gada 31. decembrim uzkrātā darba un tam pielīdzināto periodu iekļaušanu apdrošināšanas stāžā.

Bēgļu tiesības

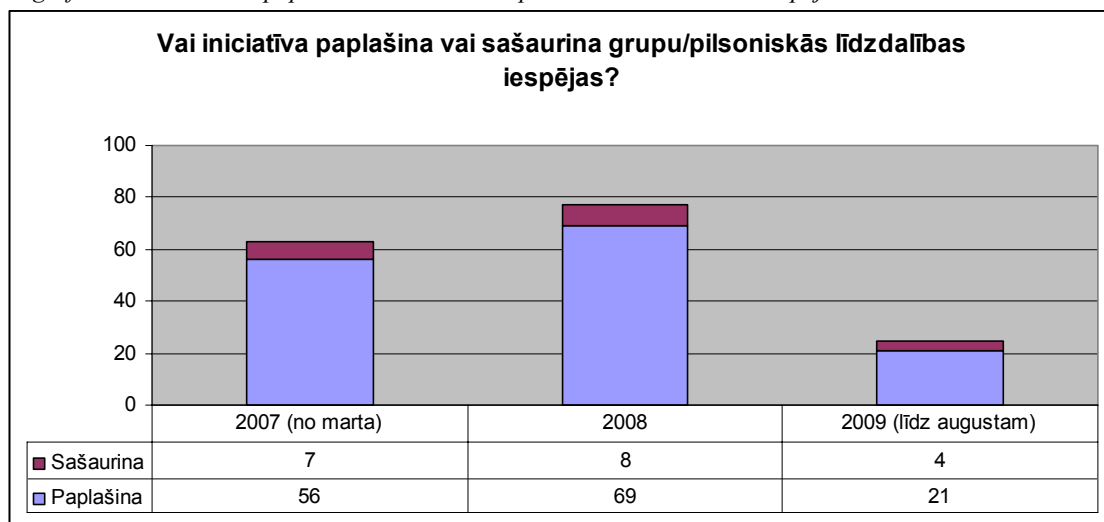
- Piedāvā noteikt, ka par bēgļa ģimenes locekli ir jāuzskata arī viņa neprecējies partneris, ar kuru viņam/viņai ir stabilas attiecības, ja saskaņā ar izcelsmes valsts tiesību aktiem vai pieņemtajai praksei šādu neprecētu pāri uzskata par pielīdzināmu precētam pārim (un atbilstoši tad šim partnerim ir tiesības uz identisku attieksmi kā bēgļa ģimenes loceklim). Par personas ģimenes locekli ir jāuzskata arī abu nepilngadīgie bērni.
- Piedāvāja noteikt, ka patvēruma meklētāja personas dokuments dod tiesības patvēruma meklētājam uzturēties valsts teritorijā līdz galīgā lēmuma pieņemšanai un apliecina viņa tiesības pārvietoties visas valsts teritorijā vai noteiktas teritorijas robežās (apstiprinātā likumprojekta redakcija paredzēja tikai minimālas tiesības, proti, to, ka dokuments dod tiesības uzturēties patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā).
- Piedāvā aizliegt Valsts robezsardzei aizturēt patvēruma meklētāju gadījumā, ja tai ir pamats uzskatīt, ka patvēruma meklētājam saskaņā ar šā likuma nosacījumiem nebūs likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā
- Piedāvā noteikt, ka nepilngadīgu patvēruma meklētāju var aizturēt vai izmitināt aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā tikai tad, ja tas ir bērna interesēs. Patvēruma meklētāju ar īpašām vajadzībām var aizturēt tikai tad, ja aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā ir iespējams nodrošināt pienācīgus, apstākļus īpašo vajadzību apmierināšanai
- Piedāvā noteikt, ka patvēruma meklētājam ir tiesības **par valsts līdzekļiem** sazināties ar Apvienoto Nāciju Organizācijas Augsto komisāru bēgļu lietās, Eiropas Cilvēktiesību tiesu, Tiesībsarga biroju, kā arī prokuratūru un tiesu
- Piedāvā noteikt, ka lēmums par iesnieguma atstāšanu bez izskatīšanas, par bēgļa statusa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt jāpaziņo patvēruma meklētājam **viņam saprotamā valodā**
- Piedāvā noteikt paātrināto kārtību Administratīvajās tiesās (10 dienas) lēmumiem, ar kuriem ir atteikts lūgums par patvēruma meklētāja statusa piešķiršanu. Tāpat piedāvā noteikt, ka tiesas laikā personu tomēr jāuzskata par patvēruma meklētāju.

Citas saistītas tēmas

- Piedāvā dekriminalizēt goda un cieņas aizskaršanu (turpmāk par to draudētu tikai civiltārbība)
- Kriminalizē genocīda noliegšanu: „Par genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma publisku slavināšanu vai īstenotā genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma publisku noliegšanu vai attaisnošanu –soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar piespiedu darbu”

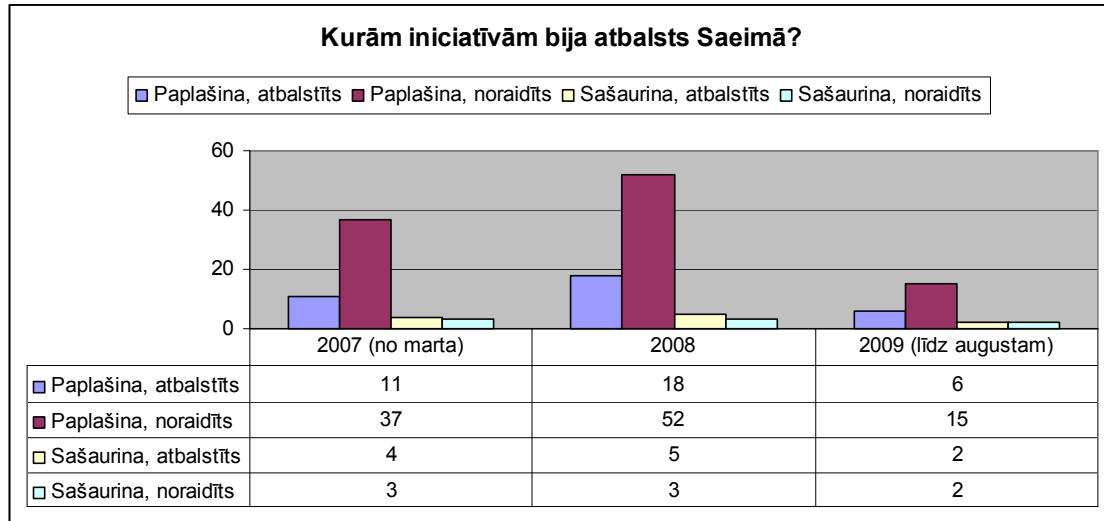
Kā tas ir redzams šajos piemēros un arī nākamajā grafikā, Saeimā 2009.gadā, līdzīgi kā iepriekšējos monitoringa posmos, tika piedāvātas daudz vairāk likumdošanas iniciatīvu ar mērķi paplašināt pilsoniskās līdzdalības iespējas, grupu tiesības un iespējas, nekā tās sašaurināt. Šī tendence 2009.gadā ir bijusi pat izteiktāka tādēļ, ka iespējas paplašinošo iniciatīvu bija salīdzinoši maz.

15.grafiks. Vai iniciatīva paplašina vai sašaurina pilsoniskās līdzdalības iespējas?

Kā redzams nākamajā grafikā, Saeimas deputāti neatbalstīja izeikti lielāko daļu monitorējamo likumdošanas iniciatīvu. Tomēr, salīdzinājumā ar 2007.gadu, Saeima procentuāli ievērojami vairāk atbalstīja dažādu grupu tiesības vai pilsonisko līdzdalību paplašinošas iniciatīvas.

16.grafiks. Kurām iniciatīvām bija atbalsts Saeimā?

No “paplašinošajām iniciatīvām” Saeimas atbalsts lielākoties bija vairāk tehniska rakstura likumprojektiem – proti, kas saistīti ar ES direktīvu ieviešanu (piemēram, trešajā lasījumā tika pieņemts likums, kas aizliedz diskriminēt saimnieciskās darbības veicējus, pirmajā lasījumā – aizliegums diskriminēt darba attiecībās grūtniecības atvaļinājuma dēļ). Vēl Saeima vismaz vienā lasījumā atbalstīja tos likumprojektus, par kurām koalīcija jau bija vienojusies MK stadijā, – piemēram, par plašiem grozījumiem Imigrācijas likumā vai par goda un cieņas aizskaršanas dekriminalizēšanu (šiem likumiem vēl nav bijuši beidzamie lasījumi). Svarīgākais 2009.gada pirmās puses pienesums pilsoniskās līdzdalības veicināšanai gan neapšaubāmi ir grozījumi Satversmē, kas ļauj tautai ierosināt Saeimas atlaišanu,

Līdzīgi kā 2007.un 2008.gadā Saeima noraidīja visus mēģinājumus izlīdzināt pilsoņu un nepilsoņu tiesības, tāpat tika noraidīti PCTVL centieni samazināt pret imigrantiem izvirzītās prasības (uzturēšanās atļaujas saņemšanai). Saeimas vairākums nebija arī ar mieru samazināt šķēršļus referendumu rīkošanai par Saeimas atlaišanu – piemēram, ļaut šādus referendumus rīkot arī par 9.Saeimas atlaišanu vai noteikt zemāku kvorumu. Vēl no interesantākajām iniciatīvām:

- tika noraidīts deputāta K.Leiškalna (TP) mēģinājums koriģēt vēlēšanu sistēmu tā, lai vēlētājam būtu iespēja balsot par dažādu partiju kandidātiem;
- tika noraidīti gandrīz visi (izņemot vienu) Tiesībsarga priekšlikumi bēgļu statusa uzlabošanai (piemēram, apmaksāt viņu vēršanos pie ANO komisāra vai dot tiesības bēglim saprotamā valodā uzzināt par bēgļa statusa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt).

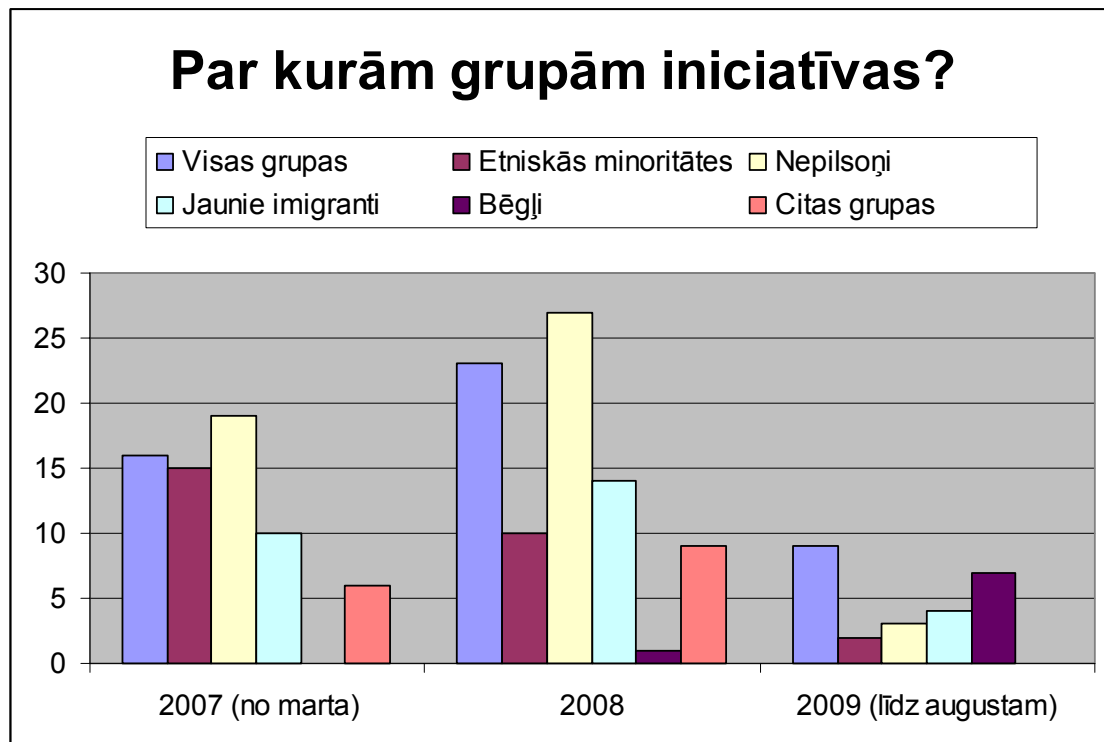
Saeima nekonsekventi lēma par TB/LNNK priekšlikumiem likt šķēršļus tikt ievēlētiem vai strādāt tiem deputātiem, kas pietiekami labi nepārzina latviešu valodu. Saeima noraidīja šādu tiesības sašaurinošu iniciatīvu tad, kad tā bija formulēta kā aizliegums kandidēt Saeimas vēlēšanās tām personām, kas neprot valsts valodu tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo pienākumu veikšanai. Taču izšķīrās nodot komisijām

iniciatīvu, kas ļautu Saeimai anulēt pašvaldības deputāta pilnvaras tad, ja pēc viņa pilnvaru apstiprināšanas tiktu konstatēts, ka viņš neprot valsts valodu tādā apjomā, kāds nepieciešams profesionālo pienākumu veikšanai.

No tiesības sašaurinošajām iniciatīvām Saeima noraidīja priekšlikumu noteikt pat vēl augstāku kvorumu Saeimas atlaišanai referendumā ceļā, kamēr atbalstīja – kriminālatbildību par genocīda noliegšanu.

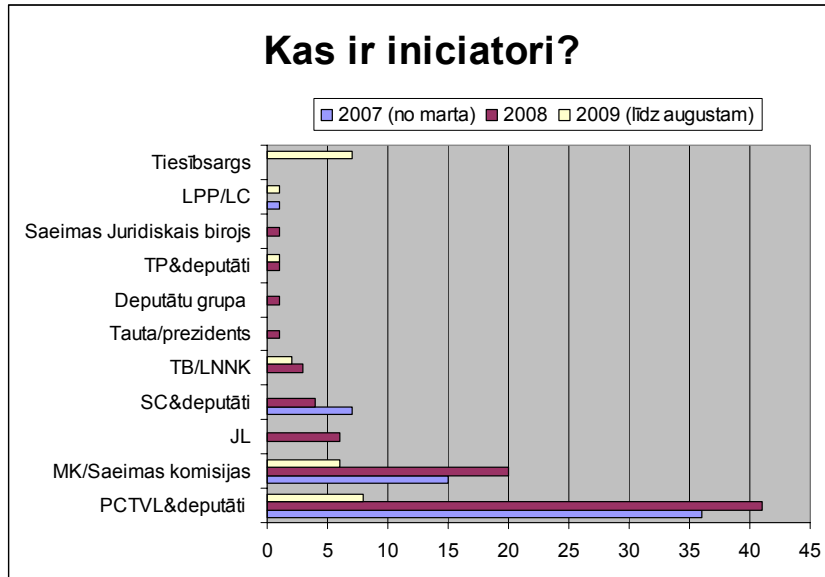
Nākamais grafiks vēlreiz apliecina 2009.gada pirmās puses īpatnību – ļoti mazo iniciatīvu skaitu, kas būtu vērstas uz etnisko minoritāšu un nepilsoņu tiesībām. Salīdzinoši daudz bija bēgļu tiesību jautājumu, kas izskaidrojams ar Patvēruma likuma izskatīšanu trešajā lasījumā.

17.grafiks. Par kurām grupām bija iniciatīvas?

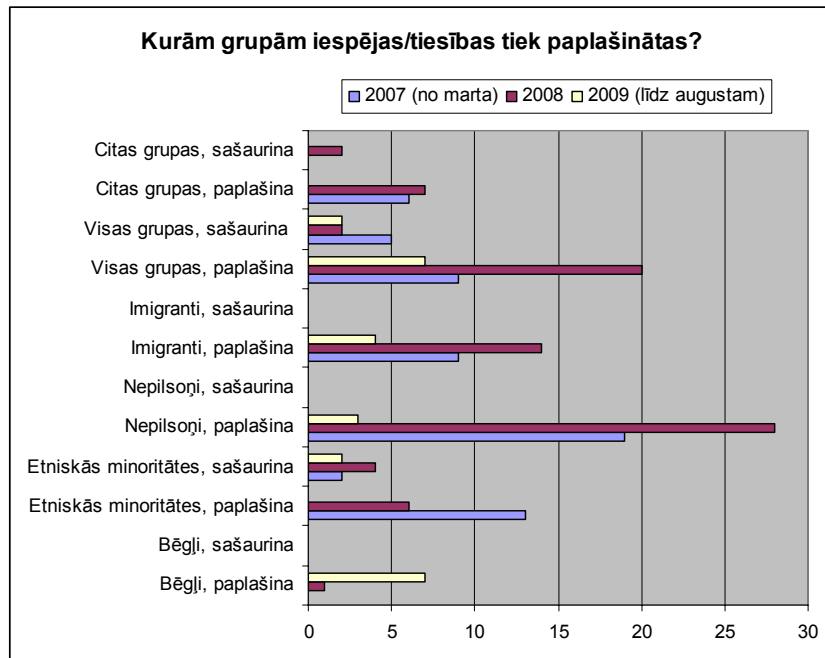
2009.gada visvairāk iniciatīvu nāca no partijas PCTVL, taču to ne tuvu nebija tik daudz, cik iepriekšējos gados. Pirmo reizi savas likumdošanas iniciatīvas iesniedza Tiesībsargs.

18.grafiks. Kas bija iniciatori?

Nākamais grafiks rāda, ka vairs nav grupas, par kuru tiktu iesniegtas vienlīdz daudz līdzdalības iespējas paplašinošas un sašaurinošas iniciatīvas. Interesanti, ka **3 monitoringa gadu laikā ne reizi nav atrasta iniciatīva, kas būtu vērsta uz nepilsoņu, imigrantu vai bēgļu tiesību sašaurināšanu.**

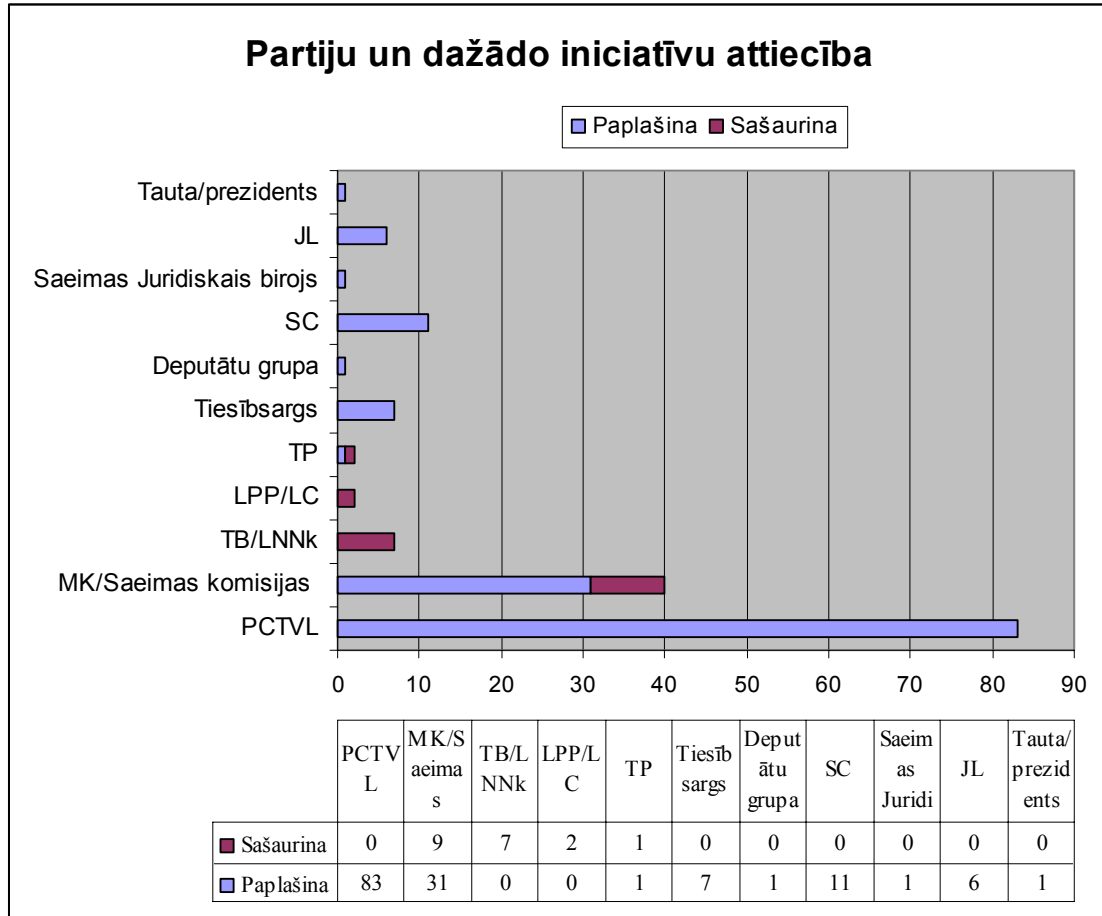
19.grafiks. Kurām grupām tiesības/iespējas tika paplašinātas vai sašaurinātas?

Visbeidzot, pēdējais grafiks norāda uz līdzdalības iespēju paplašinošo/sašaurinošo iniciatīvu iesniedzējiem (kopskaitu par monitoringa 3 gadiem). Tā liecina, ka vairākums partiju izvirzās no iniciatīvām, ar kurām varētu atsvešināt kādai grupai piederīgus

vēlētājus. Nozīmīgs izņēmums ir TB/LNNK, kas kopā ir iesniegusi 7 tiesības sašaurinošas iniciatīvas (lielākoties piedāvājot sašaurināt nelatviešu iespējas) un arī LPP/LC (kas, piemēram, piedāvāja paaugstināt nepieciešamo kvorumu tautas iniciētai Saeimas atlaišanai). Šīs divas partijas ir sniegušas **tikai** tiesības sašaurinošas iniciatīvas.

20.grafiks Iesniedzēji un viņu iesniegtās iniciatīvas

IV. Rekomendācijas

(1) Ieviest Saeimas mājas lapā e-petīciju iespējas

Monitoringa rezultāti parāda, ka pakāpeniski uzlabojas Saeimas deputātu publiskie izteikumi par pilsoniskās sabiedrības tiesībām ietekmēt politiskos procesus. Ar Satversmes grozījumiem dodot tautai iespēju iniciēt Saeimas atlaišanu, kā arī uzdotot Ministru kabinetam izstrādāt regulējumu pašvaldību līmeņa referendumiem, tiek paplašinātas sabiedrības iespējas kontrolēt politiķus un izteikt savu viedokli biežāk nekā tikai vēlēšanu dienā. Vienlaicīgi sadarbība starp iedzīvotājiem un Saeimu vēl nav optimāla – Saeimai būtu jāizmanto jauno tehnoloģiju sniegtās iespējas, lai ne tikai uzzinātu iedzīvotāju viedokli viņiem svarīgos jautājumos, bet arī radītu cilvēkos pārliecību, ka viņu viedoklis ir Saeimai nozīmīgs un var ietekmēt politiskos lēmumus.

Iesakām Saeimai nodrošināt e-petīciju iesniegšanas iespējas Saeimas mājas lapā. Labākas petīciju iesniegšanas iespējas ļautu līdzsvarot milzīgo ierosināto likumdošanas iniciatīvu disproporciju starp parlamentu un valdību, kā arī ļautu parlamentam labāk kontrolēt izpildvaras darbu – proti, vairāk jaunas likumdošanas iniciatīvas „dzimtu” pašā parlamentā (piemēram, atbildīgajām komisijām virzot kādas petīciju iniciatīvas), par tām notiktu nopietnāka diskusija, kā arī parlamentam rastos lielāka motivācija interesēties par to, cik labi savus pienākumus pilda valsts pārvaldes institūcijas. Iespējams, ka rezultātā mazinātos iepaids par parlamentu kā par institūciju, kas tikai „apzīmogo” izpildvaras lēmumus – ar petīciju mehānismu parlaments uzzinātu vairāk par jautājumiem, kas rūp sabiedrībai, negaidot uz brīdi, kad pie tiem jau būs sākusi strādāt valsts pārvalde.

Iesakām mācīties no labākajiem citās valstīs realizētajiem projektiem – proti, e-petīciju iespējām Vācijas Bundestāgā, Skotijas parlamentā un Lielbritānijas valdības mājas lapā³. Šo institūciju mājas lapās katram attiecīgās valsts iedzīvotājam ir tiesības ierosināt izskatīšanai kādu jautājumu (piemēram, mājokļu, transporta, ģenētiski modificēto augu, tiesu, izglītības) – iniciatīvas izklāstam ir jāpievieno problēmas skaidrojums. Tad 4-6 nedēļas citiem mājas lapas apmeklētājiem ir tiesības pievienoties šai petīcijai (norādot savu vārdu, uzvārdu un adresi), katrai no petīcijām ir sava diskusiju vietne, kur apmeklētāji var apmainīties ar viedokļiem. Pēc noteiktā termiņa sasniegšanas attiecīgajai institūcijai (piemēram, petīciju komitejai Skotijas parlamentā) ir jāskata petīcija un jāformulē savs viedoklis. Komiteja var prasīt atbildīgo iestāžu skaidrojumus vai viedokli un gadījumā, ja uzskata, ka petīcijā ir skarta būtiska problēma, lūgt citas parlamenta komitejas turpināt darbu pie šiem jautājumiem. Komiteju sēžu ieraksti tiek pārraidīti un ir pieejami Internetā – katras petīcijas virzība atspoguļojas attiecīgajā institūcijas mājas lapas sadaļā. Gan Vācijā, gan Skotijā un Lielbritānijā uz katru petīciju ir publiski pieejama argumentēta atbilde.

³ Skat. <https://epetitionen.bundestag.de/>; <http://petitions.number10.gov.uk/>;
http://epetitions.scottish.parliament.uk/list_petitions.asp

Šīs institūcijas ar izveidotajām e-petīciju sistēmām ir ļoti apmierinātas – piemēram, Skotijas parlamenta izpētē ir secināts, ka atbildīgā komiteja, kas ieviesa e-petīciju praksi, “ir nodrošinājusi reālu un efektīvu ceļu uz parlamentu plašam cilvēku un organizāciju lokam, kas ļāvis pacelt apjomīgu jautājumu loku.”⁴

Bundestāga un Skotijas parlamenta petīciju iespējas radikāli atšķiras no Saeimas līdz šim veiktajiem iedzīvotāju iesniegumu apkopojumiem tādēļ, ka jaunās tehnoloģijas papildus ļauj:

- saprast, cik attiecīgā problēma ir aktuāla (iedrošinot cilvēkus parakstīties pie tām petīcijām, kas ir iesniegtas);
- redzēt petīcijas atbalstītāju un oponentu argumentāciju attiecīgās petīcijas diskusiju forumā;
- ļauj ne tikai petīcijas iesniedzējam, bet visai sabiedrībai sekot līdzi tam, cik nopietni Saeima ir uztvērusi pienākumu izskatīt petīciju – piemēram, vai ir mēģinājusi iegūt papildus informāciju, vai ir atbildējusi pēc būtības, u.tml.

(2) Saeimas komisijām būtu precīzāk jāformulē jautājumiem, par kuriem tās vēlās konsultēties ar iedzīvotājiem.

Šobrīd Saeimas mājas lapā katram no likumprojektiem parādās termiņi, līdz kuriem var sūtīt tiem priekšlikumus. Šo iespēju spēju izmantot tikai tie sabiedrības pārstāvji (piemēram, biznesa organizācijas, NVO), kas ļoti labi orientējas attiecīgā likuma struktūrā un spēj piedāvāt konkrētus priekšlikumus. Ja Saeimas komisija, strādājot pie kāda no likumprojektiem saprot, ka tā vēlas uzzināt vēl kādu skatījumu uz jautājumu, tad parasti komisijas deputāti mēģina iedomāties vēl kādus sabiedrības pārstāvjus, kas varētu šādu viedokli sniegt. Protams, ka izvēle būs diezgan selektīva un ne visiem sabiedrības pārstāvjiem, kas būtu varējuši sniegt noderīgu informāciju, šāda iespēja būs pavēstīta.

Lai iegūtu vairāk kvalitatīvas informācijas un darba procesu pie likumprojekta padarītu caurskatāmāku, Saeimai būtu vēlams atsevišķā mājas lapas sadaļā formulēt svarīgākos jautājumus, par kuriem Saeimas komisijas, strādājot pie likumprojektiem, vēlās konsultēties, nosakot konkrētu termiņu, kad viedoklis sniedzams⁵. Piemēram, tie varētu būt jautājumi par to:

- cik ticams ir likumprojekta anotācijā ierakstītais ietekmes uz uzņēmējdarbības vidi izvērtējums;
- vai ir piemērots laiks virzīt attiecīgos likuma grozījumus;
- vai likumprojekts patiešām palīdzēs sasniegt izvirzīto mērķi?

⁴ Inquiry into the public petitions process. Public Petitions Committee Report. 3rd Report, 2009 (Session 3) <http://www.scottish.parliament.uk/s3/committees/petitions/reports-09/pur09-03.htm>

⁵ Skat.Skotijas parlamenta konsultāciju sadaļu:
<http://www.scottish.parliament.uk/vli/consultations/index.htm>

(3) Blogi Saeimas deputātiem un komisijām

Šobrīd no Saeimas mājas lapas var nokļūt tikai Saeimas priekšsēdētāja blogā, neskatoties uz to, ka vairāki deputāti raksta savus blogus. Iesakām sekot Eiropas Parlamenta piemēram, kad katram deputātam ir nodrošināta sava mājas lapa/bloga sadaļa. Tas vismaz daļēji palīdzētu kompensēt salīdzinoši īsās diskusijas Saeimas plenārsēdē – deputāts iegūtu iespēju publiski izskaidrot savus lēmumus arī blogā, kā arī uzzināt vēlētāju atsauksmes par viņu darbu un ierosinājumus. Tāpat deputātiem nebūtu iespējas attaisnot to, ka viņi neskaidro sabiedrības savus lēmumus, ar tehnoloģisko iespēju neesamību.

Šādai iespējai nav obligāti jāizmaksā lieli līdzekļi – piemēram, Skotijas parlamenta petīciju komiteja par saviem interesantākajiem jaunumiem informē blogā, kas izvietots brīvpieejas blogu vietnē (blogspot.com).

(4) Pastiprināt kontroli pār ētikas kodeksa ievērošanu, padarīt ētikas kodeksa iespējamo pārkāpumu pārbaudi atklātāku

Neskatoties uz to, ka monitoringa rezultāti parāda, ka pakāpeniski uzlabojas kontrole pār deputātu ētikas kodeksa ievērošanu Saeimā, tomēr joprojām saglabājās jau iepriekš atklātās problēmas, kurām būtu jāatrod risinājums:

- Saeimas Ētikas un mandātu komisijai būtu jādod iespēja ierosināt ētikas kodeksa pārkāpumu pārbaudi pēc savas (vai iedzīvotāju) iniciatīvas;
- Saeimas Ētikas un mandātu komisijai būtu jāuzliek pienākums pārbaudes rezultātā nākt klajā ar argumentētu un publiski pieejamu skaidrojumu par to, vai un kādēļ ētikas pārkāpums deputāta rīcībā ir vai nav ticis konstatēts;
- Joprojām deputāti netiek sodīti par starpsaucieniem plenārsēdes laikā, arī tajos gadījumos, kad tie aizskar citu deputātu cieņu. Nepieciešams apsvērt šīs problēmas risināšanas iespējas, mainot Saeimas Kārtības rulli.

(5) Deputātiem būtu aktīvāk jāpauž sava pilsoniskā pozīcija gadījumā, ja no tribīnes tiek aizvainotas kādas sabiedrības grupas

Monitorings liecina, ka nav daudz deputātu, kuri izmanto pilsonisko līdzdalību izslēdzošas stratēģijas vai ir rupji, taču diemžēl tieši viņu teiktais rada priekšstatu par Saeimas kopējo viedokli. Tas ir tādēļ, ka citi deputāti izvēlas nevis publiski paust, ka šāda retorika no Saeimas tribīnes ir nepieņemama, bet gan klusēt.

(6) Saeimas plenārsēdē, balsojot pret kādu ne tehniska rakstura iniciatīvu, atbildīgajai komisijai būtu jānorāda šāda balsojuma iemesli

Saeimas atbildīgās komisijas referents un frakcijas ne vienmēr plenārsēdēs skaidro, kādēļ komisija un frakcijas ir izvēlējušās neatbalstīt kādu svarīgu iniciatīvu. Viens no piemēriem: 2009.gadā Saeima skatīja grozījumus Patvēruma likumā, kur Tiesībsargs bija iesniedzis vairākus priekšlikumus. Par šiem priekšlikumiem Saeimā bija dalīts balsojums,

kura rezultātā atbalstīts tika tikai viens. Diskusijas nenotika, tādēļ publiskajā telpā neizskanēja argumenti, kādēļ Saeima nav pievienojusies Tiesībsarga viedoklim. Šāda rīcība netieši grauj Tiesībsarga kā cilvēktiesību aizstāvības institūcijas prestižu un leģitīmo pamatu, jo rada iespaidu, ka Saeimai nav cieņas pret šo institūciju. Nav pareizi, ka Saeima darbojas no brutālām „spēka pozīcijām” (klusējoša balsojuma), nevis argumentēti norāda, kādēļ cilvēktiesības paplašinošos priekšlikumus konkrētajā situācijā nebija iespējams pieņemt.